szombat

2004. december
5765 Kiszlév
•
A Magyar Zsidó
Kulturális Egyesület
folyóirata.
Megjelenik évente tízszer.
•
Szerkesztőbizottság:
Deák Gábor
Hoffman Iván
Itamár Jáoz-Keszt
Kovács András
Seres László
Tatár György
Turán Tamás

Szerkesztőség:
Szántó T. Gábor
(főszerkesztő)
Gadó János, Novák Attila
•
A megjelenést támogatja:
Ronald S. Lauder Alapítvány,

Nemzeti Kulturális Alapprogram,

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTÉRIUMA

Magyarországi Zsidó Örökség
Közalapítvány
•
A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi.
•
Terjeszti a HÍRKER Rt.,
NH Rt., a Kiadói Lapterjesztő
Kereskedelmi Kft
•
A kéziratok szerkesztése lezárult:
2004. november 15-én.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1065 Budapest, Révay u. 16.
Bálint Zsidó Közösségi Ház,
234-es és 235-ös szoba.
Telefon: 311-9214/136, 137
Telefon/fax: (36-1) 311-6665
Szerkesztőségi órák
és hirdetésfelvétel:
csütörtökönként 16–17 óráig.

Lapunk e-mail címe:
info@szombat.org
Címünk az interneten:
http://www.szombat.org

Előfizethető a kiadóhivatalban,
illetve postautalványon
az OTP 11709002-20066703
„Szombat" számú alszámlán.
Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Nyomdai előállítás:
Szikra Lapnyomda Rt.
Felelős vezető:
Matolcsy Miklós vezérigazgató
Internet:
www.szikralapnyomda.hu
E-mail: szikra.kervigh@szikra lapnyomda.hu

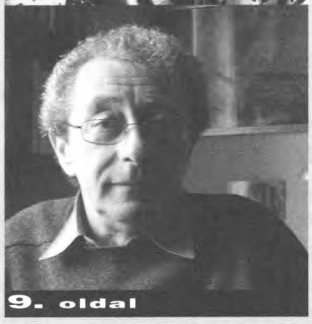

9. oldal

14. oldal

19. oldal

25. oldal

ÁLLÁSPONT

4 Seres László
Arról, hogy mi a lehetetlenség

HAZAI DOLGAINK

5 **Olvasóink írják**

8 Szántó T. Gábor
Eörsi István zavara

19 **Egy kultúrát akartak felszámolni**
(Eva M. Amichay)

VILÁG

9 **„A nyugat-európai békemozgalmak mindig zsarnoki rendszereket védtek"**
Beszélgetés Heller Ágnessel
és Tatár Györggyel (Gadó János)

IZRAEL

13 **Kivonulás?**
A gázai helyzet Arafat után
(Bányai László)

ESZTERTÁSKA

14 **Aberrált és provokátor?**
Elfriede Jelinek: ez első feminista Nobel-díjas
(Pécsi Katalin)

16 Elfriede Jelinek
Az osztrákok – a halottak élén

MÉDIAKRITIKA

22 **Elfogultságok**

KULTÚRA

25 **Elnagyanyátlanodva**
Csoda Krakkóban –
nemzedéki film a zsidóságról
(Halász Tamás)

28 Koltai Nelli
Sorstalanság:
a mi Auschwitz-mítoszunk
(Befejező rész)

GYEREKSAROK

32 **Hanukaland** (Fritz Zsuzsa)

Arról, hogy mi a lehetetlenség

Theo van Gogh emlékére

A diplomáciának nyilván szűkösebbek a lehetőségei, mint a publicisztikának, keze és szókincse meg van kötve, üzenetét csak mikuláspapírba csomagolva tudja elküldeni. Arról, hogy a publicisztika mennyire nem tudott élni szabadságával, lásd médiakritikai rovatunkat; a politikusnál a kérdés az: van-e egyáltalán üzenet?

Ha egy nemzetközileg elismert, nagy kaliberű terroristavezér végre megérkezik az örök dzsihádmezőkre, akkor nyilván nehéz elvárni politikustól, hogy azt mondja: „Lássuk be, hidegvérű tömeggyilkos és zsarnok volt, akinek a kezéhez több száz ártatlan áldozat vére tapadt." Jó. Ezzel együtt szórakoztató volt látni, hogyan kötéltáncol az európai politikai elit Jasszer Arafat halála után: míg Amerika és Izrael nemigen rejtette véka alá, mit gondol a palesztin vezérről, addig Európa vezetőit szinte megoldhatatlan feladat elé állította az EU-pénzekből zsidógyilkosságokat finanszírozó „karizmatikus hős" (BBC). Működött a kognitív disszonancia: pontosan tudták, ugyanakkor tudatosan kipontozták az agyukban, mi Arafatban a lényeg. Fő az udvariasság.

Magyar relációban Bársony András külügyi államtitkár szólalt meg először a halálhír után, éspedig az MTI-nek, így: *„Jasszer Arafat nagyon sokat tett azért, hogy a Közel-Keleten normalizálódjon a helyzet, ugyanakkor rögös utat járt be életpályája során, hiszen terroristavezérből lett elismert politikai vezetővé."* Ha az intifáda szítása, öngyilkos merényletek bátorítása, majd álságos elítélése, az iráni fegyverimport a *Karine A* hajón, a dzsihádista al-Aksza Mártírjainak irányítása „normalizálódás", ám legyen. Az életpálya rövid felskicceléséből azonban kimaradt az utolsó tíz év, amikor Arafat „elismert politikai vezetőből" visszavedlett azzá, amiként kezdte: egyszerű terroristavezérré, immár jelentős formális és még jelentősebb informális politikai hatalommal. Külügyi államtitkárunk szerint *„sajnálatos, hogy a palesztin elnök egy olyan időszakban távozott az élők sorából, amikor szükség lett volna erős kezű vezetőre, bár az elmúlt időszak már nem ennek képét rajzolta fel"*. E kijelentés értelmetlenségét jóindulatúan tudjuk be a zaklatott helyzetnek, fókuszáljunk inkább miniszterelnökünkre, akinek semmitmondó Arafat-ügyi nyilatkozatát néhány nappal korábban nagyon is sokatmondó külpolitikai bejelentés előzte meg.

Gyurcsány Ferenc részvétnyilvánítási nyilatkozata szerint *„az elhunyt politikus a Közel-Kelet XX. századi történelmének jelentős személyisége volt"* (tehát négy éve már nem volt az; találó megfogalmazás, a jelentős személyiség éppen 2000 nyarán hagyta ott élete lehetőségét, a Camp David-i tárgyalásokat), *„…akit egész élete során a palesztin nép ügyének képviselete vezérelt. (…) A magyar kormány reményét fejezi ki, hogy Arafat elnök történelmi céljai a nem túl távoli jövőben megvalósulnak."* Milyen történelmi céljai? Még több halott zsidó az izraeli kávéházakban, bevásárlóközpontokban? Nagy-Palesztina a Földközi-tengertől Jeruzsálemig, Eilattól a Golanig és vissza? Merthogy Izrael nem szerepel a palesztin térképeken, valamint távlati terveik között, az biztos. Ha a kormányfőnek súgott valamelyik új tanácsadója, csak annyit mondhatott, hogy Arafat neve nem éppen a békével volt szinonim, a közlemény szerint ugyanis *„Bízunk abban, hogy az új palesztin vezetés hozzájárul a közel-keleti konfliktus, az izraeli és palesztin nép történelmi megbékélése érdekében a nemzetközi közösség »útiterv« néven ismert erőfeszítéseinek eléréséhez."* Magyarország tehát bízik az Arafat-féle terror által ellehetetlenített útitervben, ez jó hír; már csak annyit kellett volna hozzátenni: „Reméljük, az új palesztin vezetés lemond a terrorizmusról mint a megegyezés legfőbb akadályáról. Felajánljuk, hogy a fegyvereket a magyar MÉH a szokott áron átveszi."

Ez azonban elvi állásfoglalást, valamiféle átgondolt koncepciót jelentett volna miniszterelnökünk részéről – márpedig a Gyurcsány-kabinetnek szemmel láthatóan nincs elvi alapokon nyugvó, a hazai zsidóság iránt is érzékenységet tanúsító külpolitikája. Van viszont érzékenysége a nép vélt/valós elvárásai, a népszerűségi mutatók iránt, és van belpolitikai hatalmi ambíciója, aminek minden mást alávet. Az MSZP és a Szonda Ipsos koalíciójának van ezenkívül heveny populizmusa, kétoldali konfliktuskerülése, erős megfelelési vágya, éspedig az EU, Blair, Chirac, Amerika és a magyar választópolgárok felé egyszerre. Gyurcsány Ferenc az amerikai elnök győzelmének napját használta fel arra, hogy a Hősök terén bejelentse: hazahozza a magyar katonákat Irakból. *„Ott maradni a választások megtételéig kötelesség, sokkal tovább maradni lehetetlenség."* De mit is jelent ez egy 300 fős, önkéntes szállítózászlóalj esetében? A januári választás után már nem lesz mit szállítanunk, újjáépítenünk Irakban? Mi is valójában a lehetetlenség?

Nem lehetett véletlen, hogy a néhány héttel ezelőtti, balatonöszödi Blair–Zapatero-vitáról két, homlokegyenest ellentétes sajtóhír szivárgott ki arról, ki-

nek a pártján is állt a magyar kormányfő Irak ügyében. Gyurcsány, aki a Fidesz még populistább, azonnali visszahívásával szemben hosszabbításként akarta volna eladni a márciusi kivonulást, sem Blair barátjával, sem Bush elnökkel, sem Chirac–Schröderrel nem akart összekapni, így a maradunk-is-megnem-is stratégiáját célozta meg. Holott nem is elsősorban Irak miatt kell választania Blair és Zapatero között – hanem két eltérő politikusi magatartásminta miatt. Ezek között lehetetlen az átjárás, a kompromisszum, lehetetlenség valamiféle „harmadik út".

Blair az elvek embere, nem alkuszik a terrorizmussal. Folyamatosan vállalja a politikai bukás kockázatát, amikor saját választóival és a közvélemény-kutatásokkal szemben kitart az iszlámista terror elleni háború mellett. Zapatero a politikai megalkuvás és a populista elvtelenség mintapéldánya. Ha hazájában népszerűtlen Amerika és az iraki háború, azonnal cserbenhagyja szövetségesét, igyekszik „nem okot adni" újabb merényletekre, behódol az iszlámista fenyegetésnek. A TIME magazinnak adott interjújában őszintén be is vallja: ő nem jó vezető, hanem jó „demokrata" akar lenni, ő a „polgárok szocializmusát" képviseli, azaz: ha a többség képvisel valamit, akkor azt neki nincs joga megkérdőjelezni. Akkor az úgy van.

A terror elleni háború legfőbb tétje Európában az, hogy a kettő közül melyik attitűd érvényesül? A nyugati szabadságjogok hagyományán, a józan ráción alapuló morál, amely nem tolerálja az intoleranciát, avagy a Zapatero által is követett opportunista nihilizmus, amelynek „eredményeként" Hollandiában és Franciaországban máris teret nyert az iszlámista erőszak, a befogadó kultúra elleni támadássorozat? Ezért sem mindegy, milyen rendezést képzel el Európa a Közel-Keleten, Arafat halála után. Folytatja-e a terror infrastruktúrájának csendes támogatását, avagy felszólítja-e végre a palesztin nép sanyargatóit, a Fatah és a Hamasz gerilláit, hogy tegyék le a fegyvert? Mert azt, ami eddig volt, tovább folytatni valóban lehetetlenség.

Sebes László

Olvasóink írják

ELLEN-VÉLEMÉNY

Az antifasiszta demonstráció előtti legrosszabb pillanatban megjelenő, Novák Attila által jegyzett álláspontra még a demonstráció előtti hajnalon próbálok reagálni. Azért előtte, mert fair választ csak azonos feltételek mellett, történetesen egy predemonstrációs szakaszban lehet adni a cikk írójának. Bár a forgatókönyvek ismertek, mégis, ma még senki nem tudja, pontosan mi fog történni a Műcsarnok mellett, vagy az Andrássy úton. Mégis azért vállalkoztam véleményemnek a hajnali világosságban való papírra vetésére, mert a lap indulása óta általam olvasott folyóirat egyedi szellemisége az utóbbi években egyértelműen és főként Hitközség-ellenes attitűdökre korlátozódik. És ebben nem a kritikai hangvételt, hanem az objektív tájékoztatás hiányát bírálom.

Kétségtelenül vannak a cikknek valós megállapításai, sőt figyelemre méltó részletei, mégis egészében hamis képet ad a helyzetről. A Mazsihisz fantompolitikájáról szól, majd a helyzet túldimenzionálásával vádolja szövetségünket. Úgy teszi meg kritikai észrevételeit, hogy közben nem ismeri, vagy nem is akarja megismerni a valós tényeket, fantomérvekkel harcol fantomjelenség ellen, és jelentéktelen események túldimenzionálásával torzítja a valóságos helyzetet.

A Plakátragasztós Diana és maroknyi csoportja valóban nem jelent érdemi politikai veszélyt ma Magyarországon. Fontosnak tartom azonban, hogy még a legjelentéktelenebb, legmarginálisabb újnáci vagy újfasiszta jelenséggel szemben is a lehető leghatározottabb reakcióval válaszoljon a társadalom, és remélem, a péntek délutáni rendezvények erről és nem másról fognak szólni.

Egyszerűen nem igaz Novák állítása, miszerint a Mazsihisz a helyzet további hiszterizálásában volna érdekelt. Érdemes megint csak a tényekre koncentrálni, és nem szubjektív előítéletek mentén elemezni a helyzetet. A Mazsihisz igyekezett a médiában pontosan és a helyzethez méltóan fogalmazni. Személyesen én is arról beszéltem, hogy a plakátragasztók nem jelentenek érdemi társadalmi veszélyt, a történelmi tapasztalatok okán azonban szükségesnek látjuk egy pártpolitika-mentes civil demonstráció szervezését, ahol Magyarország állampolgárai jelenlétükkel hitet tehetnek a demokratikus értékek mellett. Biztosan nem hibátlanul, de végre határozott stratégia mentén dolgozott a Mazsihisz. Tudatosan igyekeztük szervezetünket távol tartani a pártpolitikától. Nem kívántunk hivatalosan részt venni semmilyen politikai rendezvényen – lett légyen az jobboldali, vagy bal-liberális. Ez utóbbi pártok megkeresésére hivatalos és vállalt álláspontot alakítottunk ki, mely szerint a Mazsihisz szervezete nem kíván csatlakozni a politikai jellegű demonstrációhoz.

Véleményünkkel ráadásul egyetértettek a hozzánk csatlakozott civil szervezetek, s így kerül majd sor a két önálló demonstrációra. A Mazsihisz vezetői tudatosan nem exponálták magukat a civil nagygyűlés sajtótájékoztatóján, pedig a vezetők exhibicionizmusában (beleértve a magamét is) nincs hiány. Glatz személyében tudatosan pártpolitikától mentes szónokot kértünk fel, és tudatosan egy magyar-roma-zsidó zenét játszó együttessel akartuk demonstrálni a multikultúra értékeit. A Mazsihiszt a pártpolitikán kívül kell tartani! De ez vonatkozik Nováknak arra a képtelen javaslatára is, hogy vigyük ki a zsidókat a Fidesz székháza elé tüntetni. Ez legalább ak-

kora politikai tévedés lenne, mint Novák állítása arról, hogy a Mazsihisz jobboldali politikusokat nem szokott a rendezvényeire meghívni. Igenis szokott. Csak ritkán jönnek el közénk – ami persze nem véletlen, hiszen a Demokrata tízéves ünneplését követően furcsa lenne, ha valaki a Goldmark terembe igyekezne. De legyünk megint tényszerűek: a civil demonstrációra meghívást kaptak a jobboldali parlamenti pártok. Külön a vezetőik, külön, névre szólóan a parlamenti képviselőik. Csak politikai rövidlátásukkal, esetleg rossz lelkiismeretükkel tudom magyarázni, hogy nem élnek ezzel a lehetőséggel, helyette külön programon fogják megkoszorúzni a Sztehlo Gábor-emléktáblát. Sztehlóét, akit a Jeruzsálemi Yad Vasem Igaz Emberként tart nyilván, akinek neve márványba van vésve a Hősök zsinagógája melletti emlékfa kertjében. Szép gesztus ez a jobboldaltól, de nem biztos, hogy most kellene ezt gyakorolni.

A cikket a szerzőnek az ügyvezető igazgató „sárgacsillagos" – egyébiránt nekem sem tetsző – megnyilvánulásával kapcsolatos rémképei keretezik, teljesen figyelmen kívül hagyva, hogy az eseményeket nem ez a reakció, hanem a szervezetünk által tudatosan kialakított stratégia tematizálja.

Az ominózus cikk üzenete sajnos nem példa nélküli a lapban. Az elmúlt évek során a Mazsihisz lejáratására két módszer is alkalmasnak találtatott: vagy a hibákat kell egyoldalúan kinagyítani, vagy az eredményeket módszeresen elhallgatni az olvasók elől. S a két rossz közül számomra ez utóbbi az, amely szinte teljes képtelenségnek tűnik, hiszen a folyóiratot fenntartó Mazsike elnöke ma mellesleg a Mazsihisz egyik alelnöke.

Vajon mi okozza azt, hogy az elmúlt 18 hónap eseménysoraiból a pozitív történetek teljesen kimaradtak, vagy a racionalitás határáig elhallgatódtak?

Korábban sok jogos kritikát kapott a szövetség azért, hogy közgyűléseit nem a választott elnök, hanem az ügyvezető vezeti és tematizálja. A Mazsihisz felismerte annak fontosságát, hogy a társadalmi testületek – köztük a vezetőség és az elnök – képesek legyenek stratégiai szinten irányítani az eseményeket. S ha évekig ezt hiányolja a szerkesztőség, akkor az újat is észre kellene vennie. A vezetőség munkáját ma már az Új Életből is nyomon lehet követni. Lehet, hogy az ellendrukkereknek csalódást okozunk azzal, ha konkrét programok szerint, érdemi vezetőségi határozatokkal kikövezetten és a korábbinál lényegesen nyitottabban végezzük munkánkat? A Szombat mindenesetre ezt sem vette még észre, vagy nem akarja észrevenni.

A folyóirat és fenntartója, a Mazsike évek óta hiányolják a Mazsihisz nyitását a nem hitközségi zsidó szervezetek felé. Legutóbb, éppen egy velem készített interjúban próbálták meg feszegetni ezt a kérdést, ahol önkritikusan elmondtam, ez a folyamat érdemben még nem kezdődött el. Azóta eltelt néhány hónap, s végre történt valami. A korábbi kritikák fényében azonban ez is valahogy nagyon érdekesen. Történt ugyanis, hogy a horvátországi hitközség a Mazsihiszt kérte fel, hogy nagyobb létszámú delegációval vegyen részt az általuk szervezett közösségi-kulturális programon, a BEJAHAD-on. A Mazsihisz vezetősége – kezdeményezésemet elfogadva – úgy döntött, hogy a népes delegációba megkísérli behívni a magyarországi nem hitközségi zsidó szervezetek képviselőit is. A Magyarországon működő zsidó szervezetek közül tizenhat csatlakozott a programhoz, ahol külön a magyar delegáció mindennap kerekasztal-beszélgetésen vett részt. A formális kapcsolattartás kereteinek meghatározását követően a megjelent szervezetek képviselői egyhangúan döntöttek arról, hogy 2005-ben megkísérlik – a teljes magyarországi zsidó közösség értékeit bevonó – nagy konferencia megszervezését. E rendkívüli jelentőségű programon – többszöri kérésem ellenére – a Mazsihisz nem képviseltette magát. S most várom, mikor jelenik meg a kritika arról, hogy „nem nyit a Hitközség". Mert a tapasztalatom az, hogy előszeretettel használtatik ilyen és ehhez hasonló sztereotípia a zsidó közösségen belül, s újabban különösen e lapban.

Még egyszer szeretném hangsúlyozni: nem a kritika tényével, hanem az objektivitás hiányával van gondom.

A ma reggeli (2004. október 15-i) Magyar Nemzet hosszasan és szó szerint idézi Novák cikkét, amelynek hitelességét azzal indokolja, hogy a zsidók folyóiratában jelent meg, s amely véleménnyel a Magyar Nemzet természetesen maximálisan egyetért. Erről egy korábbi történet jut eszembe. A hatnapos háborút követően egy cikket olvastam az akkor még fénykorát élő Új Keletben. Az újságíró kellő iróniával mondott köszönetet a Szovjetuniónak azért, hogy az általa küldött korszerű fegyverek megérkeztek a Cahal raktáraiba: történetesen úgy, hogy a hanyatt-homlok menekülő egyiptomiaktól az izraeli hadsereg egyszerűen elszállította a hátrahagyott, még gyári csomagolású fegyvereket. Most hasonlóan érzem magam egy kicsit, és várom, hogy a Magyar Nemzet megköszönje a Mazsihisznek a Szombat folyóiratának nyújtott évi rendszeres támogatást, melyet az kötelességének érez adni.

Heisler András,
a Mazsihisz elnöke

VÁLASZ HEISLER ANDRÁSNAK

Heisler András, a Mazsihisz, egyébként az elődeivel összehasonlítva modernebb, demokratikusabb gondolkodású és komoly változások ígéretét hordozó elnöke a tüntetés hajnalán vetette papírra írását. Az írás – pedig már akkor tudott volt, hogy Bácsfi Diána fogházban lesz – alapállása az, hogy még nem lehet tudni, mi lesz az Andrássy úton vagy a Műcsarnok előtt. Pedig:

1. Mindenki tudta, hogy a Műcsarnok és a Terror Háza előtti tüntetésen nemhogy rendzavarás, de újnácik sem lesznek. Kormánypártokhoz közel álló emberek tüntetnek majd – komoly rendőri felügyelettel. Abban igaza van Heisler Andrásnak, hogy a Fidesz székháza előtti tüntetés politikai hiba lett volna. Én csak arra hívtam volna fel a Mazsihisz figyelmét (más eszközöm az íráson kívül nincsen), hogy nem személyi érdekekhez kötődő identitáspolitikát kellene

űzni, hanem a magyar zsidóságra leselkedő veszélyek elhárítását. S nem Bácsfi Diána és csoportja jelenti a zsidókra leselkedő veszélyt, hanem – például – a közel 60 ezres példányszámmal megjelenő Magyar Demokrata, és köre.

2. Azt gondolom, Heisler András sem gondolja komolyan, hogy Glatz Ferenc (a Műcsarnok előtti felvonulás szónoka), az utolsó MSZMP-kormány, a Németh-kabinet oktatási minisztere, az MSZP volt köztársaságielnök-jelöltje pártsemleges személy.

3. Furcsának tartom a nemcsak Heisler Andrásra, hanem a zsidó közösség több tagjára érvényes szemléletet, amely személyemet a Magyar Nemzetben megjelent írással minősíti. Az MN kiragadott cikkemből pár, a hitközséget bíráló részt (egyébként nevem említése nélkül), és azt tette közzé, a Fideszt és a Magyar Demokratát bíráló megjegyzéseket pedig nem. Szomorú, hogy Heisler András – aki a fiatalabb generáció tagja – a holokausztot túlélt nemzedék bipoláris világképétől áthatva (és meglehetősen inkorrekt módon) egy lap általános ideológiai vonalával („jobboldali") bunkózza le azt, akit idéznek a lapban. Pontosan úgy viselkedik, mint a Magyar Nemzet. Szelektál a mondatok között. Érdekei alapján.

4. Arról nem is beszélve, hogy jó lenne, ha Heisler András – de mások is a zsidó közösségen belül – elgondolkodnának azon, mit is jelent köreikben a „jobboldali" szó. Aki másként gondolkodik? Aki bírál? Nota bene: akit „nem szeretek"? S nézzen már körül valaki, hogy mely tábor politikusait vagy hozzájuk közel álló személyeket hívták és hívják meg előadónak különféle a zsidó szervezetek? Hol van itt a sokat hangoztatott egyensúly?

5. Két dolgot nem szabad összekeverni. Egyszerre kell kommunikálni a politikai jobboldal kommunikációképes tagjaival, és – adott esetben – a nemtetszést kinyilvánítani akkor, amikor antiszemitákat mentegetnek vagy használnak fel. Éppen a zsidóság érdekében.

6. Nem túl ízléses az, ahogyan Heisler András a Mazsihisz alelnökével – aki a Mazsike elnöke is egyben – kapcsolatos véleményét, a vitát eszközként felhasználva azt feltételezi, hogy a cikk mögött más áll, mint a szerző. Egyébként a zsidó szervezetek zágrábi konferenciáját fontos lépésnek tartjuk.

7. Heisler András a Mazsihisz „tudatos stratégiájáról" beszél. Én elhinném, hogy ez létezik, de semmiféle tájékoztatás vagy információ nem állt ezzel kapcsolatosan a rendelkezésünkre. Helyette az ügyvezető igazgató nyilatkozatai álltak a középpontban. Szóval: ha más vonal is létezik, tájékoztatni kellene, mert különben az a benyomása támad az embernek, hogy a Mazsihisz nem egy, hanem két malomban őröl.

8. Manipulatívnak tartom azt az érvet, amely a Mazsihisz „nagylelkűségének" tudja be a Szombat létezését, ill. „évi rendszeres támogatását". A Mazsihisznek, amely költségvetése jó részét az államtól kapja, kötelessége támogatnia minden, a demokrácia és a pluralizmus játékszabályait tiszteletben tartó zsidó szervezetet és csoportot. Ezeknek a szabályoknak a Szombat – mint az egyetlen független zsidó közéleti lap – maradéktalanul eleget tesz. S le kell szögeznünk: nem a „saját pénzét", hanem a magyar zsidóságnak kollektíve juttatott összegeket osztja szét a Mazsihisz vezetése. Nem a hitközségi vezetők magánvagyonából szponzorálódnak a szervezetek, kapnak fizetést a munkatársak, hanem a „történelmi egyházaknak", így a zsidóságnak juttatott magyar adóforintokból. Az enyémből is. Ezt azért tudomásul kellene vennie Heisler Andrásnak, mielőtt a „Miért támogatom az ellenségemet?!" kezdetű, oly sok helyen és oly sokszor hangoztatott demagóg szólamba menekülne a hitközség – egyébként oly ígéretes – új elnöke.

Novák Attila

Bővülő Lauder zeneiskola

A Lauder zeneiskola 123 diákkal indította ez évi kurzusait. A diákok 17 tanszak közül választhatnak, melyek között a hagyományos zongora, hegedű, fuvola stb. mellett szerepel a mélyhegedű, szaxofon, ütősök, valamint a jazz, kóruséneklés, kamarazene, elektronikus zene és számítógépes hangmérnökség is.

Tamar Bloch, a zeneiskola amerikai–izraeli igazgatója nem a Magyarországon megszokott igazgató néni, hanem az amerikai menedzserstílus képviselője: zsidó zenei CD- és DVD-tárat kíván létrehozni, továbbá nyitott a különböző filmes, színházi vagy más művészeti produkciókkal való együttműködés irányába.

A zeneiskola más iskolák növendékeit és felnőtteket is szívesen lát tanulói sorában, különös tekintettel a Magyarországon élő izraeliekre.

A zeneszerző, zongorista, karmester Tamar Bloch fel kívánja éleszteni a gyerekkórust is, amellyel már többször próbálkoztak a Lauder iskolában. Amerikai tapasztalatait felhasználva próbálja a budapesti iskolában nagyobb szerephez juttatni a zsidó zenét, amelyben nemcsak az immár populáris klezmer, hanem a jiddis népdalok és a zsidó (származású) zeneszerzők művei is helyet kapnak.

A technikai részletek a Lauder iskola honlapján olvashatók: www.lauder.hu.

KÁRPÓTLÁSI JEGYET VÁSÁROLOK MAGAS ÁRON!

316-6185
06-30-422-9485

Eörsi István zavara

Eörsi István azt írja az ÉS november 12-i számában *(Egy „szélsőbaloldali" monológja),* hogy korábbi cikkében, melyben úgy fogalmazott, hogy *„sem felekezeti, sem nacionalista, sem fundamentalista irányultságú magyar nyelvű lapnak"* nem ad kéziratot, *„akkor a három jelzővel együttesen nem a* Szombat*ot"* jellemezte, hanem publikációs szokásait. Néhány sorral lejjebb azonban azt írja: *„Az olyan zsidó lapot, amelyben a tiszaeszlári vérvádat egy kalap alá veszik a sajnos sokszor beigazolódott váddal, hogy izraeli katonák arab gyerekeket ölnek meg... csak nacionalistának lehet tartani, a szó legbrutálisabb, háborús értelmében."*

Túl a gyerekgyilkos izraeli katonákról szóló állítása tarthatatlanságán – amelyet Peremiczky Szilvia ugyanabban a lapszámban cáfol (merthogy fegyvereikkel az izraeli katonákra tüzelő palesztin *terroristák* használják a kődobáló gyerekeket előőrsként, s az izraeliek ellenük védekeznek) – Eörsi nyilvánvaló ellentmondásba keveredik a *Szombat* „nacionalizmusát" illetően, ám ez inkább csak egyik tünete a zsidóságot illető zavaros gondolatainak.

Saját ideológiai iskolázottságának kategóriával vagdalkozva azt feltételezi, hogy a „zsidó" számomra nemcsak nemzeti és vallási, hanem „faji" aspektust jelöl, és megfeledkezik arról, amit például Tábor Béla ír, miszerint a zsidóság *szellemi* közösség, világnézet is, amit a *Szombat* szerkesztősége öndefiníciójában mindig is hangsúlyozott. Érdemes lett volna tájékozódnia, például a *Szombat*ból, mielőtt ismét megbélyegez.

Eörsi cikkében körvonalazza saját azonosságtudatát és publikációs szokásait. Sorrendben így: nem vallásos, nem tekinti feladatának sem a zsidó hagyományőrzést, sem a zsidó közösség és tradíció fennmaradásának szolgálatát, bár híve annak, hogy fennmaradjanak, „mint bármely más értékes közösség és tradíció". (Ez azért megnyugtató.) Nem motiválja „zsidó nemzeti érzelem, mert a nemzeti érzelemnek, világpolgári beállítottsága folytán, amúgy sincs túl nagy szerepe lelki életében, és mert teljes nemzeti érzelem kontingense kimerül a magyar kultúra ízléséhez közel álló, gigászi teljesítményeinek csodálatában".

Miután, mint írja, kisebbségi lapban – Cigányfúró – szívesen publikál, figyelmébe ajánlhatnám azon írásainkat is, melyben a *Szombat* szerzői a zsidóságot etnikai közösségként tételezték és elemezték. S ha fáj a szíve a Cigányfúróért, melyet a jobboldali kultúrpolitika megfojtott, igazán ejthetne könnyet a létéért folyamatosan küzdő *Szombat*ért is, melyet jobb- és baloldali magyar kultuszkormányzatok és politikai irányzatokhoz igazodó alapítványok egyaránt mostohán kezeltek és kezelnek, pusztán azért, mert nem része a pártok holdudvarában működő klientúráknak, és publicisztikáiban nem átallja kritizálni nem csupán a zsidó intézményrendszer, hanem jobboldal és baloldal visszásságait egyaránt. (Ha a *Szombat*nak, a körülötte kialakult szellemi közösség, és a politikai táboroktól való függetlensége s egyben kritikus hangvétele miatt nem lenne némi nemzetközi reputációja, rég megszűnt volna már.)

Eörsi cikke végén „el szeretne oszlatni egy tévedést". Ama korábbi mondatát (*Válasz helyett,* ÉS, 2004. október 22.), hogy azért nem válaszol a *Szombat*ban, mert nem ír „sem felekezeti, sem nacionalista, sem fundamentalista irányultságú *magyar nyelvű* (kiemelés tőlem – sztg) lapba", úgy magyarázza, hogy német evangélikus lapokba azonban igen, mert ők megvédik a legkülönfélébb nemzetiségű politikai menekülteket, s a németországi kisebbségek emberi és szociális jogait, illetve a német evangélikusok „társadalmi kapcsolatait nem korlátolt egyházi érdekek irányítják". Amiből, formál logikai úton, arra kell következtetnünk, hogy ezzel szemben a magyar-zsidóság társadalmi kapcsolatai bizony korlátolt egyházi érdekek mentén alakulnak.

Talán ha olvasná a *Szombat*ot, nem keverné össze korlátolt egyházi érdekek képviseletével, amit, szükség esetén, lapunk is bírál. Ám a lényeg nem ez.

A magát zsidó *származású*ként definiáló Eörsi István büszkén publikál *cigány* kisebbségi lapban, és szerepel *német evangélikus* fórumon, szükség esetén azonosul *a legkülönfélébb kisebbségekkel és üldözöttekkel,* csodálja a *magyar* kultúra gigászi teljesítményeit, csak a zsidóságról beszél – finoman szólva – hűvös távolságtartással, steril objektivitással, Izraelről pedig durva előítéletekkel.

Eörsi életén gyermekként – *zsidósága* miatt – a *magyar nyelvű nacionalista és fundamentalista* kirekesztés ejtett maradandó sebet. Ez az indíttatás bizonyára hozzájárult későbbi kommunista meggyőződéséhez, majd világpolgárságához, minden üldözött kisebbséggel vállalt szolidaritásához, ám elidegenítette őt önnön mivoltától. Eörsi azonban nemcsak szenvedése közvetlen okaira: az akkori és a mai magyar kirekesztőkre haragszik, hanem *zsidóságára* is, arra a „közvetett okra", amiért szenvednie kellett, s amiért bizonyára számos rokonát elvesztette. Csakhogy e jelenséget – mely ismert a holokauszt-túlélőkről szóló szakirodalomban – úgy nevezik: azonosulás az agresszorral. Túlélő szülők gyermekeként bármennyire megértem is indulatait és együtt érzek vele, úgy gondolom, e zsákutcából nincs más kiút, mint megpróbálni mégiscsak megbékélni azzal, amik vagyunk.

Szántó T. Gábor

*

Az Élet és Irodalomban Eörsi István és Tamás Gáspár Miklós vitába szállt a Szombat októberi számában megjelent írással (Peremiczky Szilvia: A jó zsidó és a rossz izraeli). Magam a november 5-i, Peremiczky Szilvia az ÉS november 12-i számában válaszolt. Ám ugyanebben a lapszámban Eörsi István újabb írása is szerepelt (Egy „szélsőbaloldali" monológja), amire a fenti cikk kívánt volna válaszolni, ám ezt előbb az ÉS főszerkesztője, Kovács Zoltán, terjedelmi okokból megrövidíttette, majd közlését a kívánt húzás után mégis elutasította, mert – mint mondta –, utolsó bekezdése Eörsi személyével és nem álláspontjával foglalkozik.

Eörsi István a Szombatot „felekezeti, nacionalista, sőt fundamentalista" lapnak titulálta, majd újabb cikkében azt lebegtette, hogy számomra a zsidóság, ezen túlmenően, „faji" kategóriát is jelöl. Szélsőséges stílusban címkézni, stigmatizálni tehát szabad, csak azt elemezni nem, vajon miért is teszi ezt Eörsi István? Vagy netán kettős mércével mér az ÉS?

sztg

„A nyugat-európai békemozgalmak mindig zsarnoki rendszereket védtek”

Beszélgetés Heller Ágnessel és Tatár Györggyel

Lapunk „Kávéházi estek” sorozatában szeptember elején a két neves filozófus volt a vendégünk. A beszélgetést Gadó János vezette.

– „A zsidókérdés megoldhatatlansága” című könyvének címadó tanulmányában Heller Ágnes a Hágai Nemzetközi Bíróság eljárását – melynek során az Izrael által épített biztonsági kerítést jogellenesnek nyilvánította – kirakatpernek nevezi.

Heller Ágnes: A kirakatper során előre el van döntve, hogy mi lesz annak végeredménye. A könyvemben szereplő első tanulmányban – mely jóval a Hágai Bíróság ítélete előtt született – megírtam: előre lehet tudni, mi lesz a végeredmény. Az előszóban ehhez csak annyit tettem hozzá, hogy mindehhez nem kellett különösebb jóstehetség, mivel a Hágai Nemzetközi Bíróság az ENSZ határozatának végrehajtását vállalta magára. Ezenközben eltekintett a nemzetközi jog számos mértékadó szabályától, például az önrendelkezési jogtól vagy attól, hogy bizonyos előírások egy másik állam területére történő behatásról beszélnek, holott palesztin állam egyelőre nincsen, ezt senki el nem ismerte. Ha tehát nemzetközi jogilag vesszük szemügyre a kérdést, ennek ellent mondott ez a határozat, de előre látható volt, mert megfelelt egy bizonyos közhangulatnak.

– Hogyan jön létre ez a közhangulat? Végtére ma az ENSZ-ben nincs olyan ország, mint hajdan a Szovjetunió, amely ott karmesteri feladatokat látna el. Ki vagy mi helyettesíti ma a Szovjetuniót?

H. Á.: Itt nincs szó helyettesítésről. Szimbolikus aktusról van szó, amelynek nincs következménye, mert nem rendelkezik törvényi erővel. A dolog azért problematikus és szomorú, mert egy bíróság gyakorolja a szimbolikus politikát, ami a populizmus sajátossága. Hiszen bíróságnak egyáltalán nem lenne szabad politikával foglalkozni. Így a nemzetközi bíróságnak is kívül kéne állnia a politikai megfontolásokon. A döntésből de facto nem következik semmi, de szellemi szinten igen.

Tatár György: Az elmúlt napokban azon tűnődtem, hogy az ENSZ és elődje, a Népszövetség között mik a hasonlóságok és mik a különbségek. Egy fontos különbséget látni vélek: annak idején Olaszország az abesszin háború miatt, a Harmadik Birodalommal együtt végül kilépett a Népszövetségből. Politikájuk összeegyeztethetetlen volt a Népszövetség általános irányvonalával. Azt gondolom, ironikusan szólva, hogy ha a fasiszta Olaszország és a Harmadik Birodalom ma ENSZ-tagállam volna, nem kellene kilépniük. A mai ENSZ minden további nélkül megengedi, hogy olyan tagállamai legyenek, amelyek más tagállamokat nem tekintenek létezőnek és bevallott politikai céljuk annak megsemmisítése. Úgy vélem, a hajdani Népszövetség kereteibe ez nem fért volna bele, míg az ENSZ-be simán belefér. Márpedig a Hágai Nemzetközi Bíróság az ENSZ-nek egy nyúlványa.

– Az ENSZ egyik tagállama, Szudán tagja az ENSZ Emberjogi Bizottságának is. Egy amerikai szakértő nemrégiben a BBC-ben elhangzott nyilatkozata szerint a szudáni kormány tagjai közönséges tömeggyilkosok. Ilyen tagállamai vannak az ENSZ-nek és ezek az országok mondanak rendszeresen ítéletet Izrael fölött.

H. Á.: Nem kell ennyire messze menni: az ENSZ-nek a kezdet kezdetétől voltak tömeggyilkos tagjai, mint például a Szovjetunió, amely a Biztonsági Tanácsnak is tagja volt. Az ENSZ rossz intézmény, úgy ahogy van. Mégsem lehet belőle kilépni, mert egy eszmét képvisel: hogy a

konfliktusokat békés eszközökkel kell megoldani. Az ENSZ ugyanakkor teljesen ellentmond mindenféle eszmének, igazak tehát a fentebb elhangzott kifogások. Mégis: még Izraelnek sem jut eszébe, hogy kilépjen az ENSZ-ből. Más országnak sem, bár ezt az intézményt át kéne alakítani, de nem adhatjuk fel a mögötte húzódó gondolatot, miszerint világunk közös és osztozunk bizonyos közös értékekben, mint például a konfliktusok békés megoldásának elve. Mindenesetre egészen más ENSZ-re lenne szükség, mint ami van.

T. Gy.: Az ENSZ tagállamainak száma 190 körül van, ebből 22 arab állam, 57 állam pedig tagja az Iszlám konferenciának. Az ENSZ-t tehát ez a tömeg bármikor el tudja téríteni. Nem a Biztonsági Tanácsot, de az ENSZ-közgyűlést bármikor.

H. Á.: Pontosan így van. De az ENSZ-ről azt is tudni kell, hogy mintegy 15-20 évig amerikai szavazógép volt. További életében szovjet szavazógéppé vált. Most lényegében az iszlám országok vagy az úgynevezett harmadik világ szavazógépe. Ez tehát csak folytatása egy régi történetnek. Hogy miképp lehet egy másik történetet elkezdeni: ez a kérdés. Nem szabad úgy tálalni az ENSZ többségi határozatokat, mintha ezek relevánsak lennének. Diktatúrák vannak többségben az ENSZ-ben, nem demokráciák. Fundamentalisták, nem demokratikusan gondolkozó népek országai. És mégis fenntartjuk ezt a csontvázat, hátha más hússal és vérrel lehetne feltölteni.

T. Gy.: Az ENSZ-nek, mint a modern nyugati világnak valóban az az alapeszméje, hogy az államok közötti konfliktusok tárgyalásos úton rendezhetők. Ha azonban visszanézünk a történelemre, és azt keressük, hol volt olyan konfliktus, amit tárgyalásos úton megoldottak – bevallom, ilyen nem jut az eszembe. Vajon a pún háborúk melyikét lehetett volna tárgyalásos úton megoldani? A két harcoló fél között az volt a konfliktus alapja, hogy az egyik Róma volt, a másik Karthágó. A tárgyalásos rendezések elmélete azt előfeltételezi, hogy – például – nincsenek vallási jellegű, avagy olyan konfliktusok, amelyek az egyik vagy másik fél dicsőségvágyából törnek ki.

H. Á.: Olyan országok közötti konfliktusokat lehet tárgyalásos úton megoldani vagy legalább ezek erejét csökkenteni, ahol a viszályokat az országon belül is így intézik el. Kant ezt úgy mondta: csak respublikák tudják a világbékét megteremteni. Csak demokratikus államok tudnak így működni. A többiek sosem fogják ezt tenni, ott mindig az erőszak győz.

„A BALOLDALI ANTISZEMITIZMUS OLYAN RÉGI, MINT A BALOLDAL"

– De épp a respublikák, a nyugati demokráciák politikai, értelmiségi elitje használja manapság a zsidóellenességnek új, baloldali, anticionista nyelvezetét. Egyáltalán nem csupán az iszlám államok, a diktatúrák, hanem a respublika szellemében nevelt, azokat tiszteletben tartó elit veri el a port Izraelen, baloldali lózungokat használva.

H. Á.: Én nem azt mondtam, hogy nem lesz antiszemitizmus a respublikákban, csak azt, hogy ezt nem erőszakkal fogják kihordani. Egyébként a baloldali antiszemitizmus olyan régi, mint a baloldal. Legföljebb ezt Magyarországon nem tudjuk, mert itt az antiszemitizmus tipikusan jobboldali volt. De például Franciaországban nagyon erős volt a baloldali antiszemitizmus: a XIX. század közepén a szocialisták majdnem kivétel nélkül antiszemiták voltak. Ez nem újdonság. Az újdonság az, hogy ma az antiszemitizmust Izrael államra vetítik ki.

T. Gy.: Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy utóbbi még az izraeli baloldal egy részére is igaz. Ami az Izraelre irányuló antiszemitizmust illeti: a zsidókérdésről szóló tanulmányában Bibó István leírja az antiszemitizmus tulajdonságait. Egyebek közt megemlíti, hogy egyébként értelmes, művelt és tájékozott emberek egészen elképesztő dolgokat is képesek elhinni, ha a zsidók kerülnek szóba. A világsajtót olvasva feltűnő, hogy Bibó e megállapítása mennyire igaz Izraellel kapcsolatban: művelt és tájékozott emberek Izraellel kapcsolatban képesek olyan dolgokat elhinni, hogy az eszem megáll.

– Ha önök manapság baloldali liberális körökben azt mondják, hogy Izrael vette át a zsidók bűnbak szerepét, milyen visszhanggal találkoznak? Nem érzik magukat ezzel a véleményükkel magányosnak?

T. Gy.: Nekem kétségkívül megfogyatkozott a baráti köröm. Mióta visszajöttem Izraelből, ez nyilvánvalóvá vált számomra.

H. Á.: Én semmi ilyesmit nem érzek. Nekem Magyarországon is olyan baráti köröm van, akikkel nyugodtan meg tudom ezeket a kérdéseket beszélni. Vagy egyetértünk, vagy nem. Egy angliai barátommal beszélgettem nemrég: ugyanúgy gondolkodik ez ügyben, mint én. Nem érzem, hogy elfogyott volna körülöttem a levegő.

– Az én tapasztalatom az, hogy olyan barátaim, akik a régi típusú antiszemitizmust fenntartás nélkül elítélik és engem, mint zsidót, fenntartás nélkül elfogadnak, hajlandók Izraelt a legszélsőségesebb kijelentésekkel illetni, nácinak nevezni, stb.

H. Á.: Jelenleg a legkülönfélébb politikai álláspontok az Izrael-ellenességben találkoznak. És az Amerika-ellenességben is. Találkoznak abban, aminek nincs köze egyéb politikai eszméikhez, céljaikhoz, csak épp közös érzelmi tónust kapnak és ennek nyomán valamiféle testvériség jön létre olyan emberek között, akiknek egyébként voltaképp semmi közük egymáshoz.

– És nem épp ez a legsúlyosabb veszély, hogy a legkülönfélébb előítéletek épp az Izrael-ellenességben találkoznak? Hogy az egyik történész által „kulturális kódnak" nevezett antiszemitizmus működik itt, s hogy az alapvető, zsigeri ellenségesség a zsidókkal szemben a legkisebb közös nevező?

H. Á.: Én a zsidókérdést nem azonosítom az antiszemitizmussal. Erről szól a könyvem. Az antiszemitizmus tárgya örökké változik. Eleinte azt mondtuk, az antiszemitizmus oka az, hogy a zsidó pajeszos, jesivában tanul és nem ül le kereszténnyel egy asztalhoz. A zsidók ezután levágatták a pajeszukat, lemondtak a kósersági és tessék: a régi vágású zsidók jók lettek és az a zsidó volt rossz, aki elvette a helyet az egyetemen a keresztény gyerekek elől, akinek üzleti sikerei miatt a keresztények tönkrementek, stb. Mikor ez az antiszemitizmus is kezdett kifulladni és Auschwitz következtében ma már nem „szobatiszta" (legalábbis Európában), a zsidóellenesség új csatornát keresett magának. A cionizmus azzal az igénnyel lépett föl, hogy ha a zsidóknak lesz saját államuk, ha olyanok lesznek, mint a többi nép, akkor megszűnik majd az antiszemitizmus. Ám az antiszemitizmus, a zsidókérdés mutál és kivetítődik Izraelre. Jelenleg itt tartunk. Nem tartom azonban lehetetlennek, hogy ötven év múlva nem Izrael lesz az antiszemitizmus, a zsidókérdés gyűlölt centruma. Majd találnak mást.

T. Gy.: Franz Rosenzweighez írt egyik levelében anyja egyszer azt kérte a filozófustól, hogy nevezzen meg egyetlen komolyan vehető Istenbizonyítékot. Fia rövid levélben azt válaszolta: a „risesz" – ami jiddis kifejezés az antiszemitizmusra. Van egy megfogható, tartós, furcsa élőlényünk, amiről nem tudhatjuk, hogy honnan jön, miért van, de hihetetlenül életképes, és mutációi során előző tulajdonságait igazából nem veszíti el, csak új tulajdonságokkal bővül. De klasszikus formája attól még megvan, hogy létrejött egy új formája, az Izrael Államra irányuló antiszemitizmus. Aki végigolvasta a durbani antirasszista konferenciáról szóló beszámolókat, az egy állam ellen irányuló, ám a 30-as 40-es évekből ismert atmoszférájú, totális őrjöngést láthat, melyben mérhetetlenül sok szervezet vett részt.

IZRAEL ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK

– Tegyük hozzá, hogy mindez az európai államok jámbor szemlélődése közepette zajlott le, és csak Izrael és az Egyesült Államok vonult ki a konferenciáról. Úgy tűnik, Izraelnek egyetlen valóban megbízható, tartós szövetségese van: az Egyesült Államok. Ezt általában napi politikai és gazdasági érdekekkel szokták magyarázni. Én azonban ennek a mélyén sokkal inkább kulturális okokat látok.

H. Á.: Izrael történelmét ismerve tudjuk, hogy az országot először a Szovjetunió támogatta, aztán Anglia és Franciaország és csak utána jött az Egyesült Államok. Egyetértek Nietzsche mondásával: az államok hidegvérű állatok, soha önzetlenül senkit nem támogatnak, de ez minket cseppet érdekel. Nem önzetlenül szabadítják fel az országokat: Németországnak sem önzetlenül adták a Marshall segélyt – de a cselekedet és a következmény a fontos. A támogatás, amit Izrael kap, az fontos, függetlenül a motivációtól. Vannak kulturális gyökerek, ezek azonban, bár fontosak, nagyon problematikusak. Így például a keresztény fundamentalizmus azon meggyőződése, hogy Krisztus második eljövetele csak akkor következik be, ha már min-

den zsidó Izraelben él. Ők – fundamentalista okokból – nagyon erősen támogatják Izraelt.

T. Gy.: Az Izrael ellen irányuló gyűlöletnek is vannak – negatív értelemben – spirituális gyökerei. Mert egyébként irracionális, megfejthetetlen lenne a jelenség. Egyébként az Egyesült Államok csak 1967 után lépett szövetségesi viszonyra Izraellel. Az „Igaz barátok" című, az amerikai–izraeli kapcsolatok történetét bemutató könyvben* olvasható, hogy amikor Teddy Kollek 1947-ben Amerikába érkezett, hogy fegyvereket vásároljon a függetlenségi harcát vívó Izrael számára, jobb híján az amerikai zsidó maffiózókkal kezdett tárgyalni, akik – az olasz maffia segítségével – valóban szereztek is fegyvereket. De ez nem az Egyesült Államok kormánya volt. Később is történnek kísérletek, de elég megnézni Izrael fegyverzetét a Hatnapos Háborúban: Izraelnek egyetlen amerikai repülőgépe sincsen, francia Mirage gépekkel harcol. Mindez csak 1967 után változik meg.

– Ne keressünk tehát semmiféle mélyebb morális indítékot amögött, hogy az Egyesült Államok támogatja Izraelt? Nem tartozik hozzá az amerikai kultúrához, hogy ennek az országnak sosem volt hivatalos antiszemitizmusa?

H. Á.: Valóban, állami antiszemitizmus nem volt Amerikában. Társadalmi antiszemitizmus viszont volt. Német zsidó emigránsok, Amerikába érkezve, nem egyszer nagyobb antiszemitizmussal találkoztak, mint odahaza. Ez Amerika sajátosságával függ össze: Európa nagyon az államokra épül, Amerika pedig a társadalomra. Mivel azonban ez így volt, az antiszemitizmus nem emelkedett törvényerőre, mint az Európában sokhelyütt történt.

A POLITIKAI KORREKTSÉG MEGSZÁLLOTTJAI

– Beszéljünk végül az úgynevezett politikai korrektségről, arról a szemléletről, amely nagyon szeret újabb és újabb elnyomott, tehát felszabadítandó csoportokat találni a nemzetközi politikában. Ezek lehetnek nők, színes bőrűek, romák, homoszexuálisok, rokkantak – a politikai korrektség nagyon szereti a velük kapcsolatos összes problémát elnyomó–elnyomott viszonyra redukálni. Ez a felfogás minden bonyolultabb összefüggést kiiktat a jelenségek magyarázatából. Úgy látom, az európai szellemi elit igen kedveli ezt a felfogást. És az izraeli–palesztin viszály is gyakran ebben a hamis dimenzióban jelenik meg: előbbi az elnyomó, utóbbi az elnyomott képét ölti fel.

T. Gy.: A politikai korrektség megszállottjainak nézeteiről én azt gondolom, hogy ez nem más, mint a hazudozás egy sajátos formája: valami olyasféle zsargonban beszélnek, mint amilyen a marxista-leninista nyelvezet volt. Amelyen éppen lehetett igazat mondani, de maga a nyelv nem volt igaz, tehát a legnagyobb erőfeszítéssel sem lehetett volna fontos és egyértelmű igazságokat mondani rajta.

H. Á.: De Európában sem mindenki osztja ezt a vélekedést. Vannak olyan környezetvédő vagy kisebbségvédő csoportok, tömörülések, amelyek támogatják Izraelt. Elég például a Hit Gyülekezetét említeni. Vannak olyan lobbi-csoportok tehát, amelyek e főiránnyal szembe mennek. Azonkívül a palesztinoknak vannak jogos igényeik és jogos panaszaik. Hazug érvelés persze, hogy e jogos igények következtében a terrorcselekmények is jogosak lennének. Azt nem veszem zokon, hogy a palesztinok gyűlölik Izraelt, hiszen ellenségekről van szó. Én csak azt veszem zokon, hogy Európában is ezt a gondolatmenetet követik, hogy úgy gondolkodnak, mintha ők is palesztinok lennének. Ha a „nézők" az egyik féllel azonosulnak, akkor baj van. Ennek nagyon sok motívuma van, nem csupán az antiszemitizmus. Európa fél, nem tudja magát megvédeni, Európában – legfőképp Franciaországban – sok a moszlim lakos, ők is szavazók, akiket nem akarnak elidegeníteni. Félnek a terrortól az országon belül, engednek, mint azt Spanyolországban láttuk. Ám ez sem újság: a Szovjetuniótól is félt Nyugat-Európa. A nyolcvanas évek békemozgalmai Amerika-ellenesek voltak és így indirekt módon a Szovjetuniót támogatták – félelemből. Mióta Sztálin 1952-ben meghirdette a békemozgalmat, a nyugat-európai békemozgalmak mindig zsarnoki rendszereket védtek.

– Valóban természetes, hogy a palesztinok gyűlölik Izraelt? Hisz ilyen alapon az erdélyi magyarok is gyűlölhetnék a románokat. Őrájuk azonban mégsem jellemző az a vad és féktelen agresszió, amellyel a palesztin tüntetők azt kiáltják, hogy „Halál a zsidókra". Valóban így néz ki egy szabadságharc?

H. Á.: Magyarország és Románia között nincs fegyveres konfliktus, nem robbantjuk egymást, nem halnak meg gyerekek, a hasonlat tehát nem egészen stimmel. A második világháború idején viszont a franciák gyűlölték a boche-okat, de még mennyire. Háborús konfliktusban létrejön a gyűlölet, ám ez nem jelenti azt, hogy a gyűlölet örökkévaló. Én nem tartom kizártnak e konfliktus békés rendezését. Minden lehetséges – de ameddig ott a fegyveres konfliktus, ott a gyűlölet.

T. Gy.: Egyetértek azzal, hogy a palesztinoknak vannak jogos igényeik, csakhogy a Harmadik Birodalomnak is voltak jogos igényei, ám emellett még elkövetett egy-két dolgot, amit nem kellett volna.

H. Á.: A németeknek voltak jogos igényei, nem a Harmadik Birodalomnak. Én azt mondtam, hogy a palesztinoknak vannak jogos igényei, nem a palesztin államnak, Jasszer Arafatnak vagy a bombahajigálóknak.

T. Gy.: Amit mi a palesztinok jogos igényének tartunk, az a mi felfogásunkat tükrözi, és nem a palesztinokéit. Nekik Izrael elpusztítása az igényük.

H. Á.: Ez is lehetséges. Ha egy ország demokrácia és az ott élőknek van jogérzéke, akkor ők mondják meg, hogy a másiknak vannak jogos igényei. Egy nem demokratikus szituációban nem is lehet kifejezni ezeket az igényeket. A palesztin területeken semmiféle demokrácia nincs. Ezt csak Izraelben tudják kifejezni, nemcsak a maguk számára, hanem a palesztinok számára is. Demokráciában lehet a jog nyelvén beszélni. Ez történt például akkor, amikor az Izraeli Legfelsőbb Bíróság megváltoztatta a védelmi fal nyomvonalát, mert azt jogtalannak tekintette.

---

* Josszi Melman – Dan Raviv: Igaz barátok. Osiris kiadó, 1997.

Kivonulás?

A gázai helyzet Arafat után

Napokkal azután, hogy az izraeli parlament elfogadta Ariel Saron egyoldalú kivonulási tervét a Gázai övezetből és a Nyugati part északi részéből, meghalt Jasszer Arafat, az izraeli–palesztin békefolyamat legfőbb akadálya. Egy kézben összpontosított hatalmát a békülékenyebb húrokat pengető Mahmúd Abbasz, a kormányfő Ahmed Korei, és Rouhi Fattuh, a parlament elnöke váltotta fel. A hatalom kapuját döngető „ifjú palesztinok", velük szemben az Izrael elleni terrortámadások fokozását ígérik. Olaj a tűzre, hogy a palesztinok lakta területeken még a temetés előtt elterjedt a rémhír: a vezért valójában az izraeliek mérgezték meg.

Saron álláspontja szerint a nyolcezer gázai telepes biztonsága másfél millió arab gyűrűjében csak aránytalan nehézségek árán biztosítható. A miniszterelnök egyébként is csak azokat a zsidó településeket kívánja megtartani, amelyek egy reménybeli békeszerződés keretében is Izrael fennhatósága alatt maradnának. A palesztin terrorizmus frontvonalának lerövidítése – a kormányfő szerint – Izrael elemi biztonsági érdeke. A Likud parlamenti képviselőinek többsége mindennek ellenére ellenzi a tervet: a Saron ellen lázadó képviselők és miniszterek a tervet a palesztin terrorizmus megjutalmazásának tekintik, amelyért szerintük Izraelnek a jövőben súlyos árat kell fizetnie.

A Hamasz máris saját győzelmét látja Saron tervében. A kivonulás és a települések felszámolása, különösen Arafat „mártírhalálát" követően, újra lángra lobbanthatja a gyengülő terrorizmus parazsát. Saron sokak szerint veszélyes precedenst teremt, és ennek kárát a nyugati parti rendezésnél látja majd a zsidó állam. Bush garanciája ellenére a nemzetközi közösség valószínűleg követelni fogja, hogy Izrael a Gázai övezethez hasonlóan Judeát és Szamáriát (Nyugati part) is adja fel. Ezt támasztja alá, hogy Izrael még ki sem vonult a gázai övezetből, Brüsszel máris követeli, hogy Jeruzsálem az 1967 júniusa előtti határokra vonuljon vissza. Jobboldali ellenzéke szerint Saron a gázai „gesztust" nem ellensúlyozza a Nyugati part egy részének Izraelhez csatolásával. Noha szerintük lett volna lehetősége arra, hogy egy kompromisszumos terv elfogadásával maga mellé állítsa pártját, mégsem tette. Inkább a baloldali Munkáspárt, és az – attól is balra álló – Josszi Beilin vezette Jahad tömörülés szavazataival szerezte meg a terve elfogadásához szükséges többséget.

A kormányfő a népszavazás kiírását is visszautasította. Erre a Nemzeti Vallásos Párt további négy képviselője megvonta támogatását a kormánytól. Így a miniszterelnök kénytelen volt Gáza ügyében kompromisszumot kötni a jobboldali belső ellenzék vezéralakjával, Netanjahu volt kormányfővel. A költségvetési vitát azonban el kellett halasztania, hiszen a Knesszetben mindössze 55 fős támogatást élvez. Uzi Landau tárca nélküli minisztert és Michael Ratzon ipari és kereskedelemügyi miniszterhelyettest a kormányfő a szavazást követően fel is mentette, miután figyelmeztetése ellenére nemmel voksoltak.

A kormányzó Likud-frakció többsége ma is elutasítja Saron tervét. Példátlannak tartják, hogy a kormányfő a választáson vesztes Munkapárt programját valósítsa meg. Annál is inkább, hiszen a Likud-választók belső népszavazásukon korábban elutasították a kivonulást. Sőt, legutóbb a Likud központi irányító testülete megtiltotta Saronnak, hogy a Munkapártot bevonja a kormányzásba. Ennek ellenére a miniszterelnök a háttérben Dalia Itzikkel, a munkapárti frakció vezetőjével egyeztetett. Uzi Landau pedig rövid idő alatt 600 aláírást gyűjtött össze a Likud-konventben új, belső választás kiírására. Ez afféle *impeachment* eljárás, izraeli módra. Landau azt állítja, ők képviselik az „igazi" Likudot, míg a kormányfő politikája ellentétes azzal, ezért mennie kell. Elemzők közben előrehozott választások kiírását jósolják. Netanjahu bejelentette, hogy versenybe száll a Likud-elnöki és a kormányfőjelölti posztért. Ha minden változatlan marad, aligha kerülhető el az előrehozott választások kiírása.

Arafat halála viszont új helyzetet teremtett. Az izraeli baloldal követeli: Saron hagyjon fel az egyoldalú kivonulással, és inkább a baloldal által „mérsékeltebbnek" tekintett vezetéssel, Mahmúd Abbasszal és Ahmed Korei kormányfővel kezdjen politikai tárgyalásokat. Ez esélyt kínálna Saronnak, hogy a gázai egyoldalú kivonulást egyelőre levegye a napirendről. Így egyszerre állíthatná helyre a Likud párt egységét és a korábbi koalíciót. Bush maga is abban reménykedik, hogy az Arafat helyébe lépő mérsékeltebb vezetéssel politikai megállapodás köthető. Javier Solana, az EU külügyi biztosa máris hétpontos új átmeneti tervvel állt elő Brüsszelben, Tony Blair pedig Washingtonban Bush elnököt győzködte az aktívabb közel-keleti szerepvállalás szükségességéről. (Az angol kormányfő talán úgy véli, hogy a jövő évi brit választásokat nem Nagy-Britanniában, hanem a Közel-Keleten kell megnyernie.)

Saron a tárgyalások felvételét azonban tettekhez köti. Nem elégszik meg a tűzszünettel: a terrorszervezetek felszámolását, a terror elleni folyamatos fellépést követeli. Kérdés azonban, megvan-e az új palesztin vezetésben ez a hajlandóság, és ha igen, megvan-e a végrehajtáshoz szükséges erő? A Hamasz, az Iszlám Dzsihád és a Fatah Al-Aksza (ma már: Arafat) Mártír Brigádja ugyanis önként nem adják le fegyvereiket, és nem alakulnak át politikai pártokká. Sőt, lapzártakor az Izrael elleni terror fokozását ígérik.

Bányai László

Aberrált és provokátor?

Elfriede Jelinek: ez első feminista Nobel-díjas

Mindig is kifejezetten örömet jelent számomra, amikor különböző szeretteim – családtagok, barátok – egymásra találnak. Így vagyok ezzel az irodalomban is. Nagyjából egy időszakban – 2002 táján - felfedeztem magamnak az ütős osztrák regényt, *A zongoratanárnőt*[1] majd az amerikai *Erica Jong* provokatív első opuszát, a *Rettegés a repüléstől*t.[2] Aztán, ahogy belevetettem magam Jong többi elérhető könyvébe is, boldog megnyugvással vettem tudomásul, hogy bizony, nem véletlenül éreztem némileg „rokonnak" a két írónő világát: Jong még explicit módon is megfogalmazza, hogy *Elfriede Jelinek* a *„brancshoz"* tartozik. Hát persze. Elvégre Jelinek is nőíró, feminista és zsidó.

Kezdjük az utóbbival! Az első magyarországi Nobel-tudósításokban el sem hangzott, hogy az idei díjazott író nemcsak osztrák és nő, de egyben zsidó is. Ha hasonlítgatni akarnám őket, azt mondhatnám, hogy míg Erica Jong *nyilvánvalóan* zsidó írónő, Jelinek *rejtettebben* az: inkább csak utalásaiban és motivációiban. Erica Jong összes regényében a maga második generációs élményeit tematizálja, és ekképpen a magáról mintázott regényhősnője zsidó identitása irodalmi létformát nyer – ezzel szemben Elfriede Jelinek leginkább híressé vált, magyarul is megjelent regényében, A zongoratanárnőben nem találunk egy árva zsidó témát vagy motívumot sem. (Számos más, hazájában vagy Németországban megjelent írásában persze kell lennie ilyesminek, hiszen nem véletlenül szerepel Jelinek pl. *„Az osztrák zsidó irodalom antológiájában* is).[3] Ha Jelinek íróként nem is definiálja magát zsidónak, hangsúlyozza harcos antifasizmusát. A Nobel-díj kapcsán azt nyilatkozta, hogy ambícióit és írói munkásságát az a kiheverhetetlen élmény befolyásolta leginkább, hogy apja, a zsidó vegyészmérnök, a nácizmus üldözöttje volt. Az írónő, aki mindig is élesen kritizálta az osztrák politikát és társadalmat, ezt mondta egyik osztrák rádióinterjújában: *„Egész életemben arra törekedtem, hogy kiegyenlíthessem apám számláját". „Apám erős befolyást gyakorolt rám kicsi koromban, a közép-ausztriai Syíria faluban, ahol akkor éltünk. Egy művész a gyerekkorában formálódik azzá. A családom története folytán lettem olyan elkötelezett, amilyen vagyok: mindig is hangosan kellett ordítanom, amikor totalitariánus törekvésekbe ütköztem".* Irodalmi elemzés témája lehetne, hogy Jelinek már-már „férfias", vagyis asszertív fellépése és közéleti harciassága nem magyarázható-e némileg a *„zsidó női hang"* sajátosságával is. *Louise Vasvári* nyelvész professzor[4] érdekes példával él: az 1970-es években N. Y.-ban az első feminista kutatónők történetesen zsidók voltak, és határozott fellépésüket, túl hangos és magabiztos stílusukat a közvélemény *„zsidósnak"* - és nem egyszerűen „akadémikus nősnek" - tartotta. A hatalmukban veszélyeztetett férfiak ezt az „akcentust" fenyegetőbbnek érezték minden másfajta akcentusnál.

És van Jelineknek még egy zsidó(s) vonása: a „hohmecolás", a nyelvi virtuskodás kényszere és képessége. *„A régi monarchia multikulturális képére jellemző családból származom: apám zsidó származású cseh vegyész volt, imádta a vitát, az érvelést, hogy írni kezdtem, legalábbis részben neki köszönhető. Ő mutatott rá, milyen élvezetet jelent a nyelvvel bánni"*[5]

Jong és Jelinek irodalmi sorsa másképpen alakult: az amerikai írónő a

hetvenes évek óta hihetetlenül népszerű lett világszerte, már-már kultikus figura. A női szexualitás mint téma, és az öntömjénezés egyaránt megengedett neki. Az osztrák írónő, ezzel szemben még hazájában sem tartozott eddig a legismertebb irodalmi figurák közé, noha *A zongoratanárnő* 1983-ban jelent meg, és a regényből készült *Haneke*-film 2001-ben Cannes-ban nagydíjat nyert. (A Nobel-díj persze most majd változtat ezen a helyzeten). A film ahelyett, hogy reflektorfénybe helyezte volna Jelineket, inkább tovább rontott az író női renoméján: a hatalmi harc, a szex és a brutalitás ábrázolása egyaránt elriasztott sokakat.

Közös a két írónőben, hogy mindketten *női szabadságharcosok*: azt vizsgálják, hogyan boldogulhat egy nő abban a patriarchális világban, amelynek minden játékszabálya férfilelemény, és férfire méretezett. Regényhősnőik felvállaltan „férfiasan" próbálnak érvényesülni – márpedig ez a pozíció provokációnak számít itt is, ott is. Ezt írja 1973-as regényében az „idősebb nővér", Jong: *„A férfiaktól tanultam a nőkről. Következésképpen a nőket a férfi írók szemével láttam... Természetesen elhittem mindent, amit leírtak, még azt is, hogy a nők (és értelemszerűen én is) alacsonyabb rendűek. D.H.* Lawrence*-től tudtam meg (aki* Lady Chatterley*-nek álcázta magát), hogy mi az orgazmus... Az persze fel se merült bennem, hogy Lady Chatterley valójában férfi volt...!*[6]

Jelinek zongoratanárnője is Lawrence-en szocializálódhatott. Férfiként nyomul, mert nem ismer más eszközt ahhoz, hogy elismert legyen. Kint, „a világban" megpróbál úgy boldogulni, ahogyan a hozzá hasonlóan céltudatos, magányos férfiak szoktak: munkájában perfekcionista és kompetitív; munka után pedig némi érzelemmentes lazítás pornóval, puha és keményebb változatokban... Jelinek regényéből világosan kiderül, hogy a normális, azaz szeretetteli emberi kapcsolatra képtelen *Erika Kohut* súlyosan érzelmi fogyatékos – az írónő „férfiasan" viselkedő hősnője miatt mégis botrányba keveredett. Ráverték gyorsan a „pornószerző" bélyegét – ami ugyan jót tett a regényből készült *Haneke*-film nézettségének, de jelentősen beszűkítette a regény / film értelmezési kereteit. Megszokott sztereotípiáink szerint, nőírótól nehezebben nyeli le az olvasó, hogy brutális világgal meri szembesíteni.

Nemcsak hősnője, Jelinek maga is furcsa egy figura! Tesz a Nobel-díjosztó ünnepségre! – olvassuk a tudósításokban: hagyják őt békén, mit keresne ő ott a nagy tolongásban, neki tömegundora van! Jong nőtárs persze már ezt az írónő-típust is katalogizálta harminc ével ezelőtt született sikerkönyvében:

„Hol vannak azok a nők, akik igazán *szabadok? ...Simone de Beauvoir egyetlen lépést se tett anélkül, hogy ne görcsölne azon: vajon mit gondol erről Sartre?...A többi női író és festő is javarészt gátlásos, visszahúzódó, skizoid alkatú volt.,Életükben beszariak, művészetükben bátrak...Csupa zord, önpusztító, furcsa figura. É hol a női Chaucer? Hol az a kéjes és szenvedélyes nőszemély, aki élvezi az élet ízeit és örömeit, aki tud szeretni, és még tehetséges is? Kihez fordulhattunk útmutatásért?...Majdnem minden nő, akit csodáltunk, vagy vénlány maradt, vagy öngyilkos lett. Vajon ide vezet ez a fene nagy függetlenség?*[7]

A friss Nobel-díjas írónő magánéletéről nem sokat tudok, csak sejtem, hogy valamennyire illik rá is ez a jellemzés. Elárulta, hogy sok önéletrajzi elem szerepel a regényében: maga is komolyzenei stúdiumokat végzett, akárcsak hősnője, Erika Kohut; az ő apja is éveket töltött elmegyógyintézetben, családjától távol, mielőtt meghalt volna; anyjával ő is kettecskén éldegélt, hosszú évekig – és életútinterjúiból azt is tudjuk, egyszer megszakította főiskolai tanulmányait, és egy teljes éven át nem lépett ki az otthonából.

Ezeken a női gyengeségeken és nyomorúságokon kellene hősnőjének túllépnie, azzal a bizonyos „férfias" életvezetéssel. Nem akar „lábtörlőként"[8] viselkedni, akibe mások könnyen beletörölhetik a lábukat? Ki kell találnia ellenszerként egy királynői/zongoratanárnős vértezetet, amely megvédi az egyedülálló, „gyenge nőt". És itt jön be a csavar: az édesanyja zsarnoksága alól menekülő Erika a szadomazochizmusba és a szexuális szélsőségekbe menekül. *Sylvia Plath*[9] így jellemezte valaha az ilyen nőket: *„A nők imádják a fasisztákat, az arcukat tipró csizmát, s a szívet, mely brutális, brutális, akár a tiéd..."*

„Kísérletező, feminista" író – mondta Jelinekről a méltatás. Hogy mit is jelent az első jelző az irodalomban, hallhattuk a *Svéd Királyi Akadémiától* –: a *„kijelentések polifóniáját"* regényeiben és színdarabjaiban. Hangsúlyoznunk kell azonban a másodikat, mert Jelinek 1901 óta ugyan már a 10. Nobel-díjas írónő, ám a bíráló bizottság minden valószínűséggel most emelte ki először egy író *„feminizmusát"*. Jelinek műveiben *„a férfiuralom hidegvérű gyakorlatát elemzi, és alapvetően bírálja civilizációnkat, amikor úgy írja le a nők elleni szexuális erőszakot, mint amire kultúránk ténylegesen alapul"*.

A regény egy másik aspektusból is bátor. Az *anya-lánygyerek kapcsolatot* emeli regénytémává, ami pedig még napjainkban sem igen tartozik az ábrázolásra méltó, azaz kellőképpen fontos emberi kapcsolatok közé. (*Virginia Woolf* szerint az irodalomban a nők korábban csak a férfiakhoz fűződő kapcsolataikban jelentek meg – a női barátság, vagy az anya-lány kapcsolat irreleváns problémának számított). A zongoratanárnő anyja despota, akinek jelentős szerepe van lánya aberrációjában. Kettejük kölcsönös szado-mazo függőségen alapuló kapcsolatának szikár ábrázolása olyan telitalálat, hogy ez a két nőalak nem könnyen megy ki az ember fejéből. *„Az anya már ott áll hatalmasan, kérdőre vonja, falhoz állítja. Ő az inkvizítor és a kivégzőosztag egy személyben, ő, akit jogilag és családilag egyaránt anyaként tartanak számon".*[10] (*Michael Haneke* filmjében *Annie Girardot* kölcsönzi alakját az elnyomó anyának, és *Isabelle Huppert* formálja Erika Kohut-ot.)

A siker természetesen most sem osztatlan. Az osztrák közönség egyik része Jelinek radikális baloldalisága miatt pfujjol - nyilván külön tőrdöfés nekik, hogy a friss kitüntetett leszögezte: *Nobel-díja nem lesz zergetoll Ausztria kalapján*. Egy másik csoport az írónő „szexuális perverziója" miatt kiáltana rendőrért. Egy angol nyelvű, tinik látogatta társalgó fórumon,

amelyhez a böngészőm vezetett el, a résztvevők egyenesen így utálkoznak: *„Elfriede JELINEK, a manipulátor, a zsidó provokátor, a polit-kurva, aki világszerte terjeszti a vírust – nyerte el a 2004-es Nobel-díjat!"* [11]

A magyar olvasónak azt ajánlanám, győződjön meg maga! A könyvre még rábukkanhat a jobb boltokban, a kazetta ott vár az Odeon videokölcsönző polcán.

Pécsi Katalin

A cikk a Tűsarok felkérésére született, ott jelent meg 2004. 10. 19-én. www.tusarok.org

Jegyzetek

[1] Elfriede Jelinek: A zongoratanárnő, Ab Ovo, 1997

[2] Erica Jong, Rettegés a repüléstől. Tericum, 2002

[3] An Anthology. Edited by Dagmar C. G. Lorenz. Lincoln: University of Nebraska Press, 1999

[4] Louise Vasvári: A női kultúra más, mint a férfikultúra? Avagy mit tud a feminista nyelvtudomány?
In: Esztertáka/ Szombat, 2002/10. 20-23.i. A cikk megtalálható a www.nextwave.hu/esztertaska weboldalon is.

[5] Az idézet az Ab Ovo kiadó weboldalán található, magyar nyelvű életrazából származik. www.abovo.hu

[6] Erica Jong, Rettegés a repüléstől. 2002. Tericum. 37.o.

[7] E. Jong, id. mű 134-135.o

[8] *„Ha leszoksz arról, hogy lábtörlőként viselkedj, senki se akarja majd belédtörölni a lábát. Tudtam, hogy az alázatos nőkön keresztülgyalogolnak, de akik királynőként viselkednek, azokkal királynőként is."*
Jong, id.mű, 166.o.

[9] In: Jong, id. mű, 26.o.

[10] Jelinek, id. mű, 1.o.

[11] „Is it true? Polit-whore
Mammele Elfriede JELINEK is the winner of this year's Nobel Prize in Literature?
- Unfortunately!...It's true!...
- JELINEK?! You know, this dirty falsificator is most famous for her novel The Piano Teacher (Serpents Tail), very ugly propaganda clip.
- What is the „officially reason" to steal the money from Scandinavians?
- Here is the thieves' own explanation: 2004 Nobel Laureate in Literature for her musical flow of voices and counter-voices in novels and plays that with extraordinary linguistic zeal reveal the absurdity of society's clich s and their subjugating power...
(...)
Today the children get homework, obligatory to buy Coetze and Imre Kertesz's propaganda book who were in the mothers' stomach..."

ELFRIEDE JELINEK

Az osztrákok – a halottak élén

A legutóbbi grazi önkormányzati választások óta megint valamivel több félnivalónk van, bár az idegenek kirekesztése eddig is jól működött. Tele vannak a fogdák kitoloncolásra váró menedékesekkel és menekültekkel, köztük olyanokkal is, akik már évek óta az országban élnek, és mert a maguk vagy hozzátartozóik tartózkodási engedélyének meghosszabbításáról akár csak néhány nappal is lekéstek, részben a legsúlyosabb bűnözőknél is rosszabb körülmények között tartják őket. Senkit sem fogadunk már be, aki nem olyan, mint mi vagyunk. Az elismert menedékesek száma szinte nullára csökkent. Grazban most ismét meghozta gyümölcsét a szélsőségesen populista, idegenellenes választási kampány. „Ki a külföldiekkel" [Ausländer raus] – régebben a legszélsőségesebb, akkoriban még betiltott, parlamenten kívüli jobboldal jelszava volt ez, újabban viszont, attól tartok, már senkit sem irritálna egy-egy ilyesfajta kampányjelszó. A következő választási kampánytól pedig már most félek. Mert mindig jönnek újabb választások, és egyre gyakrabban azt jelzik: nemsokára itt a szüret, mind megehetjük végre azt a sok gyümölcsöt, aminek mi vetettük el a magját. Mi, és csakis mi: bármilyen közel vagyunk hozzá, mégis nehezen megfogható, mert mi a Semmin alapszunk, a mások megsemmisítésén. Népzenénk, Mozart-imádatunk és keringőző fehér lovaink pora végeérhetetlenül, újra meg újra, betemet bennünket. Identitásunk az idegen identitás felszámolásán alapszik. Ha pedig kedvenc csemegéink – a Sachertorta, a tejszínhab, az almás rétes – között a hűtőben kutakodva megpróbáljuk előásni, mindig csak egyvalamit találunk: semmit, mert mindeme szép dolgok, amelyek révén mások közül kiemelkedni igyekszünk, abban a pillanatban érvényüket vesztik és semmivé foszlanak, mivel mások a mi bűnünk miatt már nem léteznek – „a semmiből a semmibe. Csak a semmi és semmi közt" (Kleist).

Az osztrákok határtalan ártatlanság iránti kollektív akarata oda vezet, hogy a bűnt – amely nyilván nem lehet más, mint természettől fogva adott, tehát születéssel szerzett, eredendő bűn, mi aztán nem tehetünk róla! – folyamatosan másokra hárítják, hogy kirekeszthessék, elüldözhessék, megsemmisíthessék őket. Az idegenellenesség és az antiszemitizmus, úgy látszik, természetes adottság Ausztriában: szinte szerves egységben és magától értetődően jutnak újra meg újra együtt napvilágra még viszonylag ártatlan alkalmakkor is (mint például akkor, amikor a hivatalban levő oktatási miniszter asszony azzal fenyeget, hogy a Schiele-festmények lefoglalása New Yorkban zavart okozhat a zsidó közösséggel fennálló jó viszonyban...) – és mind a kettő egy tőről fakad. Valami látszólag megmásíthatatlan adottság ismétlődik meg bennük. Hiszen az osztrák antiszemitizmus mindenekelőtt a katolicizmusból, az osztrák államvallásból ered (soha nem tapasztaltam nagyobb gyűlöletet Ausztriában, mint egyszer, évekkel ezelőtt, a pápalátogatáskor, amikor valaki részegen üveget dobott a szent utazó konvojára).

Mivel ártatlanok vagyunk, nyilván mindig is azok voltunk. Ez logikus. Az osztrák állami doktrína, azaz hazugság, így hangzik: mi voltunk a Hitler által megszállt első ország, mi

voltunk az első áldozatok, azok pedig, akiket mi tettünk áldozatokká, nem számítanak. Franz Vranitzky kancellár csak 1991-ben (!) ismerte el kormánynyilatkozatban és egy izraeli állami látogatás során az osztrák bűnrészességet a náci német bűntettekben.

Alig vált tehát reálissá a lehetséges, hogy újra ártatlanként támadjunk fel – még ha ezúttal már nem is romokból –, máris porfelhők kerekednek, a jól ismert fehér lovak ezredszerre is betáncolnak, ellejtik piruettjeiket, pipiskednek a halottak fölött: összfényt rájuk! ide a fényszórókkal, hadd világítsanak még jobban! A bécsi Heldenplatz [Hősök tere] új neve pedig „Platz der Freiheit" [tehát „a szabadság tere"] lesz majd, ám előbb még jöjjön egy kis kamarazene meg ausztropop, hadd játszadozzunk egy kicsit a téren, zime-zumm: legyen ez a „szabadság ünnepe" Ausztria felszabadulásának ötvenedik évfordulója alkalmából. Bravó! Ha jól emlékszem, másnak is szentelték már a Hősök terét minden idők általunk, osztrákok által exportált legnagyobb vezére óta, mégpedig először egy egész más hősnek, természetesen egy sízőnek, Karl Schranznak, akit elvetemült emberek annak idején kizártak az olimpiáról. A tér tehát nem most vált először ártatlanná. Ennyiszer még Poncius Pilátusnak sem sikerült volna mosnia kezeit, lekopott volna a bőre. De hát mi örökké népzenénk porában fetrengünk, a por pedig mindig újra felszáll, és beburkol bennünket. Otthon aztán megnézzük a tévében, a tévé pedig visszanéz ránk, akik laposak vagyunk, mint a képek, így hát bármikor újra elő lehet venni bennünket a falról vagy a polcról, és fel lehet állítani ott, ahol szükség van ránk. Sajnos pillanatnyilag nem sokat látunk, mert olyan sokan tülekednek a téren, de talán jobb is, hiszen így mi sem látszunk.

Thomas Bernhard *Heldenplatz* című darabjában az ablakon kiugrott zsidó matematikaprofesszor anyja lentről egész idő alatt hallja az emberek ordibálását, míg arccal a levesbe nem esik holtan. És mivel elkerülhetetlen, hogy a történelmi tragédia, amelyből senki sem akart tanulni, komédiaként ismétlődjék meg, a tömegek ordítoztak is rendesen, mégpedig ugyanolyan hangosan, amikor azt a sízőt kizárták. Hogy itt ki lesz kizárva, azt majd mi magunk döntjük el! Ezek a „mások", akiket egyetlen elfogadott megjelenési formában, turistaként vagyunk képesek megtűrni magunk között, már akkoriban sem ismerték el ártatlanságunkat, és megpróbálják a mai napig folyamatosan a szemünkre vetni bűnünket. Ezért aztán nekünk folyvást el kell űznünk őket. Ezeket a másokat már az bűnössé teszi, hogy egyáltalán léteznek, itt vannak, és

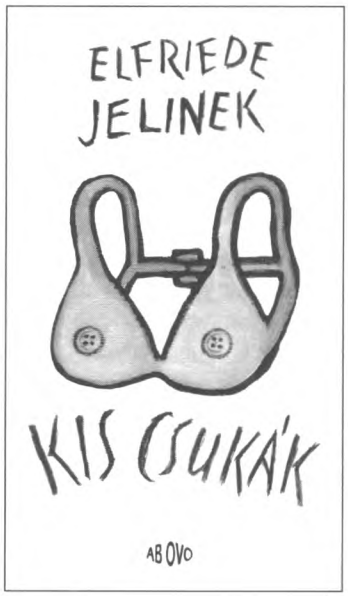

ráadásul még nálunk is akarnak maradni. Mi ugyanis hosszú távon csak saját magunkat bírjuk elviselni. És ez így megy tovább a végtelenségig: mi előbbre valók vagyunk másoknál, a saját előbbre való az idegennél. Az osztrák tudat, mely szerint soha nem voltunk egységesek, hanem mindig valami heterogén dolog, népek keveréke, amelyben mindig a német volt a legagresszívebb elem (már Karl Kraus is utalt a harmincas évek elején arra, hogy az akkori, főleg szudétanémet hangoskodók még mindannyiunk szerencsétlenségévé válhatnak), nos, ez a tudat, a sosem létezett egység akarása utóbb az idegenséggel szembeni teljes elhatárolódáshoz vezetett. A szerencsétlen Waldheim-kampány volt a kezdet a maga „Wir sind Wir" [„Mi vagyunk Mi"] és „Jetzt erst recht!" [„"Csak most igazán!" „Csak most jön a jobb!"] jelszavaival – és ez tett lehetővé mindent, ami azóta bekövetkezett.

Így hát az együvé tartozás ma már pusztán a haza földjén való együtt lakást jelenti, és ez hivatott helyettesíteni mindazt, amit a költő, Hugo von Hoffmansthal „szellemi hovatartozásnak" nevez, ami által „a közösséghez kötődünk". Ezt Bruno Walter, a karmester szavai szerint „Ausztria elbőrnadrágosodása" váltotta fel. Közben egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy mi csak úgy itt vagyunk, és rátukmáljuk magunkat, illetve inkább a magunkról alkotott képet a számos fizetőképes idegenre, hogy elűzhessük a többieket, a másokat, akik nem engedhetik meg maguknak, hogy jegyet váltsanak a „Salzburgi Üzleti Játékokra" [Salzburger Fetzenspiele] (Ernst Jandl). Mi vagyunk mi, és mi maradunk itt. Egyetlenként. Mivel tehát ártatlanok vagyunk, nyilván mindig is ártatlanok voltunk, legfeljebb félreértelmeztek bennünket. Az osztrák állami doktrína, a hazugság, így hangzik: mi voltunk a nácik által megtámadott és megszállt első ország, ezért aztán mi nem lehettünk az a valami, ami a Hősök terén ujjongott. Azok mások voltak. Valószínűleg külföldiek! Nemcsak a valóságos valódi, hanem az is valódi, amit megvalósítunk és valónak vallunk. De milyen hatással van ez ránk valójában? Egykori jókora Mi-érzetünk, amely kibontva olyan szép nagy volt, most megint gondosan összehajtogatva hever a fiókban, de bármikor elő lehet venni újra, ha szükség lesz rá a szabadtéri színpadon. Csak most jön a jobb! Mi vagyunk mi. Az önmeghatározások, amelyek min-

dig csak saját magunkra utalnak, a vámpír üvöltése, aki csakis a vér és föld jogára alapozza létét: a földére, ahol csendben-rendben nyugszik, csak hogy majd idejében feltámadjon, és beleharapjon másokba, az ártatlanság örökös hangoztatása, miközben az állunkról csöpög a vér – ezek teszik a mi gonosz fajtánkat rémisztő köztes lények nemzetségévé: vértartalékainkkal együtt ott lakunk lent a földben, a haza drága földjében, de mindig felkelünk újra. És ami otthonos, az a többiek távolléte, azoké, akiket már nem lehet hazahozni.

A legszívesebben pedig azok hivatkoznak az ősi föld, a biztos talaj jogára, akik a többiektől ugyanezt megtagadják. Akik még a szláv helységnévtáblákat sem tűrhették Karintiában, vagy éppen a szlovén népcsoport létét tagadják Stájerországban: mivel nem szabad, hogy létezzenek, nem is léteznek! Mock (és Genscher) méltányossági politikája véleményem szerint döntően hozzájárult a Balkánon bekövetkezett tragédiához. A jogtalanul hangoztatott németség és az úgynevezett „közép-európai" szlovénekkel és horvátokkal hazudott szolidaritás mögött leplezetlen brutalitás rejlik. A szlovén és horvát kisebbséget Karintiában, Burgenlandban és Stájerországban, mint említettem, önálló népcsoportokként még csak el sem ismerik (a levélbombák közül többet e kisebbségek képviselőinek és védelmezőinek címeztek, nem is beszélve a csőbombáról, amely négy burgenlandi romát szaggatott darabokra), sőt akár nyelvük és kultúrájuk kiirtásáig is elmennek létezésük tagadásában. Ez a brutalitás nagyon hamar nyilvánvalóvá vált például akkor, amikor a fiatal szlovén államtól hangos zúgolódás közepette megtagadták, hogy a Fürstensteint mint szláv szimbólumot használja bankjegyein – hiszen a Fürstenstein német, mint ahogy mi mindannyian mindig is azok voltunk és azok is akartunk lenni, még akkor is, ha egyáltalán nem is tudunk jól németül. És milyen gyorsan engedelmeskedett annak idején ez az új kis ország a felsőbbrendű németosztrák uraknak! Így is van rendjén. Majd mi megmutatjuk nekik! Peter Handke *Az álmodozó búcsúja a kilencedik országtól* című jelentékeny esszéjében arról beszélt, hogyan kezdődik a kirekesztés. És hol végződik.

A mi identitásunk az idegen identitás felszámolásán alapszik. És ha mélyhűtőinkben kedvenc csemegéink – fagyasztott Sacher-torták, almás rétesek és gőzgombócok – után kutatunk, mindig csak saját magunkat találjuk, akik szintén jól elálltunk, nem igaz? E csodás specialitásokon keresztül akarjuk magunkat a legjobb oldalunkról mutatni valamennyi cimboránknak, főleg a fizető turistáknak. Így jól kiemelkedhetünk a többi országok közül. A halottak viszont nem emelkednek fel velünk együtt. Ausztriának élnie kell, és él is valóban, gyakorta halljuk, mennyire élő a mi kultúránk. Mi, osztrákok, valószínűleg csak álmodtuk, hogy bűnrészesek vagyunk a történtekben – az élet álom Calderontól Grillparzerig –, és az álomból újra felébredvén leporoljuk kabátunkat, ismét teljesen a régiek vagyunk; hisz ilyen az álom: az ember idegenben járt, de csak átmenetileg változott meg tőle. Úgyis megint el fog múlni, hogy rólunk van szó, hacsak valamikor le nem foglalnak egy-két képet Amerikában.

Ez a határtalan ártatlanság iránti kollektív akarat ahhoz vezet, hogy bűnünket, ami nyilván nem származhat máshonnan, mint a természettől (akárcsak az eredendő bűn!), folyton másokra hárítjuk, nekik kell értünk vezekelniük: a németeknek, hisz egyedül ők voltak a bűnösök. Mi nem. Mi, Ausztria, a boldog ország, vagy csak ünnepelünk, vagy egyenesen lakodalmat ülünk. Nálunk mindig (alattomos, álságos) jámborságunk valótlan volta nyilvánul meg, miközben elveszettjeink tovatűnnek. Néha azonban mégis ott lebegnek fölöttünk üdvözült szellemekként, már ha megsemmisítésük vagy elüldözésük előtt még sikerült egyáltalán híressé válniuk. Sigmund Freud a kényszerű emigrációba vezető útján úgy néz ki a vonat ablakán, mintha épp csak a Semmeringre utazna – és a Bécsi Ünnepi Hetek évekkel ezelőtt buzgón reklámozta magát ezzel a fotóval. Hiszen ő még örülhetett, hogy életben hagytuk! Idős nővéreit elgázosították.

Állítólag ez a német az a nyelv, amelyen a legkevesebben tudnak Ausztriában valóban beszélni és írni (és minél esetlenebbül fejezik ki magukat, minél durvábban hagyják el ajkukat a helyi akcentus torokhangjai, annál mohóbban kapaszkodnak a németségbe, mintha a német szellemben keresnének menekvést, ők, a gonosz szellem urai – még akkor is, ha ezért alá kellene szállniuk a földbe, oda, ahol azok a halottak fekszenek, akiket ők maguk öltek meg, de akik ott fekszenek, azok a nem-halottak, és mindig újra elő kell hozni őket, hogy velük saját magukat is életre keltsék). Mintha a bálványozott német nyelv mindig új életet adhatna, ha megérintik. „A nyelv a halottak nagy birodalma, mérhetetlenül mély; ezért kapjuk belőle a legfensségesebb életet." (Hoffmannsthal) És ha igaz, hogy a nemzeteket halott nagyjaik egyesítik, akkor nálunk a nemzet egyesítői azok a halottak, akiket mi állítottunk elő, a szláv mezők fölött szálló hamu, a meggyilkoltak csontjai. Bennünket valójában a Semmi egyesít. Ezért a miénk MINDEN. Még ellopott tulajdonukat sem akartuk visszaadni a túlélőknek: csak most, nem is olyan régen árverezték el a halottak javait a még élők között, amikor már tényleg nem sokan vannak életben közülük. Addig a túlélőknek még csak MEGNÉZNIük sem volt szabad a tőlük egykor ellopott holmikat! Hisz akkor jöhetne bárki! Nem, inkább mégiscsak hagyjuk tágas raktárainkban a dolgokat, a karthauzi Mauerbach-kolostorban például, ami idilli hely Bécs mellett, nem messze onnan, ahol lakom. Hisz egyébként simán besétál valaki, és esetleg visszakéri a nagyapja fényképét! Visszakövetelhetne persze valami értékeset is, de azt mi már korábban eltávolítottuk.

Hát igen, egyszer talán újra felnő az idő (Karl Kraus persze ismerte akkor is, amikor még egészen kicsi volt!), és akkor abba a szép, nagy időbe megint egész könnyen beleringatjuk magunkat, ha majd egyszer ismét kedvezőbb lesz a szél, olyan, ami megindít bennünket, és a „tisztességesek" irányába, a többiek szemébe fúj. Lehet, hogy sikerül megint valami szép mozgalmat kerekítenünk belőle.

Isotopia, 1998/12.

Saranko Márta fordítása

Egy kultúrát akartak felszámolni

Kellemes szeptember eleji napsütéses vasárnap dél, a csendes zsidónegyedben. A Gozsdu udvar rácsos kapuján fiatal pár kukucskál – bemenni már nem lehet. A befektető kifizette azt a 800 millió forintot az önkormányzatnak, aminek fejében rátehette kezét az 1913-ban épített átjáróház-komplexumra.

A Czigler Győző által tervezett, hét épületből és hat udvarból álló passzázs földszintjén aranyművesek, ékszerészek, ötvösök apró üzletei sorakoztak a Vészkorszak előtt. A Dob utca 16.-ot a Király utca 13.-mal összekötő, 230 méter hosszú átjáró városszerkezeti újítás volt a maga korában, de különleges aurája még napjainkban, lepusztultan, üresen is hatott az emberekre – amikor még végig lehetett menni rajta. Most, a plázásítási akció előtti pillanatban derékba bontották, egy rég elavult terv elgondolásai szerint kialakítandó Madách sétány miatt.

A Sugárutat elirigyelt Morzsányi Károly, ambiciózus ügyvéd, fővárosi törvényhatósági bizottsági tag, a VII. kerületi választók bizalmából, 1900-ban nyújtotta be az első javaslatát, az Erzsébetről elnevezni szándékozott sugárút építésére – ha a VI. kerület kaphatott sugárutat, miért ne kaphatna a VII. is. Már akkor is közegészségügyi, közforgalmi és szépészeti indokokra hivatkoztak beadványukban, és az akkor majd két évszázados, spontán kialakult városszerkezetet akarták kettéhasítani.

A Közmunkatanács elvileg ugyan elfogadta a gondolatot, de megvalósítását nem tartotta reálisnak a közeljövőben. A terv támogatóinak csak annyit sikerült elérniük, hogy 1936-ban lebontották a híres Orczy-házat, a városban letelepülő zsidóság első kikötőjét, amelyet a köznyelv csak Judenhofnak nevezett. A Király utca sarkán lévő hatalmas épület 140 éven át volt a pesti zsidó élet eszenciája, a helyén épült Madách-ház, grandiózus, semmibe vezető kapujával, néhány évvel a zsidótörvények előtt, mintegy előrevetítette azt, ami utána következett.

Az ezt követő hatvan évben csak a nemtörődömség pusztította a régi épületeket. A rendszerváltás után az itt lakók többsége nem vásárolta meg a bérlakásokat. Egyrészt anyagi helyzetük nem tette lehetővé, másrészt az épületek annyira leromlottak, hogy – érthetően – nem volt vonzó itt tulajdonosi jogokat szerezni.

Az utóbbi évtizedben azonban külföldi befektetők felfedezték ezt a jó fekvésű körzetet, ahol könnyen lehet az önkormányzattól régi házakat venni, majd – azok lebontása után – újakat építeni, s azokat szép haszonnal továbbadni. Az üzlet folyamatos bevétellel gyarapította a kerületi költségvetést, tehát az önkormányzati vezetők lelkesen támogatták. A lakók egy része, akiket semmilyen érzelmi szál nem fűzött a lerobbant házakhoz, szintén örült, hogy másutt komfortosabb lakásokat kap cserébe.

Ám a nekilendült bontás zaja felverte azokat, akiknek fontos a pusztuló kulturális örökség. Amikor ez év elején elindítottam internetes kampányomat a pusztítás ellen, még egy, számomra fontos részlet inspirált. Majd húsz éve élek Izraelben, ez a hazám, és a pesti zsidónegyed épületeit hazám fiai, izraeli befektetők rombolják. Szégyellem magam miattuk.

Konkrét eset: amikor a Dob utca 19. és 21. alatti műemlék épületek lebontásával akar idősek otthonát építeni egy herzlijai vállalkozó, minden szakmai tudásomat és rábeszélőképességemet bevetve próbálom bizonyítani, hogy a meglévő épületek ennek nem akadályai, hanem épp ellenkezőleg: esztétikailag és funkcionálisan számos lehetőséget kínálnak. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezetője, Varga Kálmán az épületeket védettnek nyilvánította, de tudjuk, milyen széles a skálája azoknak a módszereknek, amelyekkel egy védett épületet is porig lehet rombolni.

A kerületi vezetők tombolnak mérgükben, mert a könnyű pénzek elmaradása költségvetési gondokat okozhat. A mai politikusok látóhatára a következő választásokig terjed, ebbe az időbe pedig nem fér bele a negyed rehabilitációjának hosszú távú, koncepcionális terve. Pedig e nélkül sakkmatt helyzet alakul ki. Az épületek jelenlegi állapotukban nem tarthatók, a szűk utcákat szétfeszíti a koncepció nélkül épülő lakóházak, irodaházak földalatti parkolóiból kirajzó autóforgalom. A közlekedési rendszer radikális megújításra szorul. E nélkül napról napra rosszabbodik a helyzet.

A Holló utca 4. szám alatt áll az a kétemeletes klasszicista épület, amely otthont adott Goldziher Ignácnak, a világhírű orientalistának, aki harminc éven át volt a pesti hitközség titkára. Szomszédja Kohn Sámuel történész, a Dohány utcai zsinagóga rabbija volt. Mindketten az első emeleten laktak, hitközségi, szolgálati lakásban. A nyolcvanas években az épület – értékes részleteit megsemmisítő – felújításon esett át, de ma már újra vedlik róla a vakolat. A Holló utca 10.-nek már csak a földön heverő romjait takarja egy bádogkerítés. A 12. számú épületnél is bontanak, egyelőre az udvarban, de nem sok kétség marad, mi lesz a sorsa a homlokzati szárnynak. A ma

Felújított épület a városrészben

már tetejétől megfosztott csonka ház Román Miklós tervei szerint épült 1905-ben, szecessziós stílusban. Lehetséges, hogy a homlokzatot mint afféle Potemkin-falat megőrzik, s az új fertelem mögéje bújik – ezt nevezik a kerületnél műemléki védelemnek.

A „felszabadító seregek" pedig már benyomultak a városba: az ÓVÁS! civil szervezet mozgósította az embereket, a fővárosi főépítészt, Schneller Istvánt, valamint a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt. Amire viszont már van jogerős bontási engedély, a kerület jóvoltából, azt rohamtempóban bontják, nehogy félbeszakítsák őket.

Így lebontották a Holló utca 11. szám alatti háromemeletes, szecessziós házat, egyedi fémműves díszítéseivel, elegáns utcafronti lakásaival – a Madách sétány hagymázas terveinek szellemében. Az a tény, hogy a terv érvénytelenítésére tett indítványt maga a fővárosi főépítész is, csak fokozta a kerület lendületét. Ugyanitt a Holló-háznak becézett, zagyva építészeti stílustalanságban tervezett komplexumot hiába utasította vissza többször is a fővárosi Tervtanács, az zavartalanul épül tovább. 81 lakást, 10 üzletet és 111 férőhelyes teremgarázst hirdetnek, amiből, szerintük, csak 19 eladatlan lakás maradt. A lakóknak eladták az ablakukból látható történeti városképet, csak azt felejtették el közölni, hogy ebből vajmi kevés marad pár éven belül.

A Spinoza kávéház építészetével és üzletpolitikájával is híven idézi a híres pesti zsidó kávéházak emlékét. A házat 1904-ben építették, először pékműhely, majd cukrászda működött itt. A változatos belterű kávéház-étterem falain kiállítás fogadja a látogatót, az élő zene elválaszthatatlan tartozéka a helynek, a belső udvar egy részén kellemes terasz örvendezteti a látogatót, és kulturális programok intim színpada húzódik az épület mélységében. Itt rendeztük meg szeptember elsején azt a vitát, amely a különböző rehabilitációs elképzelések egyeztetését volt hivatott szolgálni. A zsúfolt teremben két órán át tartottak a hozzászólások: először a negyedben lakók mondták el érzéseiket, majd Perczel Anna építész – aki a főváros felkérésére a városnegyedet elemző tanulmányt irt a közelmúltban – kapott lelkes tapsot szavaiért.

Alapvetően közös nevezőre hozhatók a fővárosi és az Örökségvédelmi Hivatal elképzelései, amelyeket támogatja az ÓVÁS! civil szervezet is. Akik negligálták a vitát, azok a kerületi vezetők voltak – ők csak az általuk összehívott sajtótájékoztatókon szeretnek megnyilatkozni.

„Nincsenek itt már zsidók" – így az egyik illetékes, mondván, hogy mit okoskodunk ezzel a zsidónegyeddologgal. A száz évvel korábbi állapotokhoz képest valóban sokkal kevesebb zsidó él Budapest ezen részén – szétszóródtak már a városban. De itt van a három nagy zsinagóga: a szépséges Rombach üresen, elhagyatottan várja a pusztulást; a Dohány-templomot felújították; a Kazinczy homlokzatán még mindig ott vannak a világháborús lövések nyomai, a szép kapu lábazata foszlik a rozsdától. Aztán az udvarokban meghúzódó kisebb imaházak, mint a Vasvári Pál utca 5.-ben; a szerény táblák alatt ma is működő parókakészítő, kóser húsboltok, a judaikát árusító kézművesboltok, apró ékszer- és ajándéküzletek. A híres könyvesboltokból, antikváriumokból nem sok maradt, de az új kávéházak, üzletek nyomán, semmi kétség, lesznek hamarosan újak. Az egyéni kezdeményezés vérfrissítő áramlata már elindult, egyes házak lakói önerőből újítják fel régi épületüket. A friss festés nyomán előbukkannak a régi szépségek, a gondosan tervezett és kivitelezett részletek, amelyek egyediségére annyira vágyakozunk ebben a globalizált világban.

Az 1838-as árvíz után az apró házak helyett már többemeletes bérházakat építettek, és meghagyták üresen a Klauzál teret. A városrész legkorábbi korszakából csak egyetlen kis ház maradt, a környék legkisebb telkén, ezt is többször átépítették, de megmaradt az eredeti tölgyfakapu rácsdíszítése. Ma is látható, a Kazinczy utca 55. számban, a *harapós kutya* tábla mellett. A ház falán lévő emléktábláról megtudható, hogy itt volt Schneider József kártyafestő műhelye, s itt készült a Magyar Kártya 1836-ban.

A városrész legizgalmasabb terei a belső udvarok, az ezeket összekötő átjárók, a szépséges lépcsőházak, a kapubejárók, amelyeket sokszor úgy építettek, hogy a lovas kocsi vagy hintó be tudott állni a boltív alá. Az ilyen kapu két oldalán a homlokzati síkon ma is ott vannak a kerekek szabályozására készült kőtuskók, mint a Holló utca 4.-ben.

Az úgynevezett 15-ös tömböt a Klauzál tér, a Dob utca, a Wesselényi utca és a Kazinczy utca határolja. Itt találha-

tók az ortodoxia intézményei, köztük a zsinagóga. A nyolcvanas évek elején készült, és többé-kevésbé meg is valósult itt egy tömbrehabilitációs terv. Van itt új épület; a hátsó traktusok bontásával felújított függőfolyosós házak torzói, amikor a megmaradt épületszárny támasztékaként gótikát idéző oszloprendszer jelenik meg; gondosan kialakított belső kertek, és a Dob utcai fronton az előírás szerinti árkádosításra is van példa. Az állami támogatással készült felújítás érdekes kísérletéből még ma is sokat lehet tanulni. Azt is, amit nem érdemes követni.

A pesti zsidónegyed sorsa nemcsak zsidó ügy, rehabilitációja Budapest egésze miatt fontos. Különleges adottságai folytán olyan társadalmi-városrendezési mintát is képezhet, amelynek tapasztalataiból más városrészek felújításánál is profitálhat a városvezetés. Rossz tervek erőltetése helyett alkalmazni lehetne nemzetközi példákat az autóforgalom csökkentésére. A mai igényeknek megfelelő humánus városi környezet kialakításával pedig a semmihez sem hasonlító, újjászülető belvárost nemcsak a kíváncsi turisták fogják szeretni, hanem az itt lakók és az itteni kulturális közegért ideutazó budapestiek is.

A Rombach zsinagógaként, könyvtárként és levéltárként is működhet, a békesség házaként, ahol a különböző zsidó vallási áramlatokhoz tartozók egymással és a nem zsidókkal együtt békességben meríthetnek a zsidó kultúra hatalmas tárából.

A vallás már kevesek életmeghatározó ideológiája, de a zsidó kultúra visszavezetheti gyökereikhez azokat, akik igencsak eltávolodtak tőle. A kultúra megismerése pedig nem lehet vallási-származási jog, hanem minden érdeklődő számára szabaddá kell tenni.

A negyed építészeti tereit a sajátos zsidó életforma alakította. Amíg léteznek, addig a beléjük oltott tartalmat sugárzzák, függetlenül attól, hány zsidó él ma itt. Ha hagyjuk elpusztítani, akkor mindnyájan kevesebbek leszünk a múlt egy darabjával. Ezért mindannyiunk ügye, hogy a zsidónegyed ne jusson a Tabán sorsára, s a jövőt szilárd kulturális alapokra építsük.

Eva M. Amichay
városgazdász-újságíró,
Tel-Aviv

*

Szerettük volna megszólaltatni a VII. kerület polgármesterét, de nem kívánt élni a Szombat által felkínált lehetőséggel. Az Óvás! civil szervezet, amely az egykori „zsidónegyed" városképi arculatának megőrzését szorgalmazza, több rendezvényt is kezdeményezett az utóbbi időben, amelyekre a kerület vezetőit is meghívták, és sajtóhírek szerint a helyi, illetve a Fővárosi Önkormányzat közreműködésével eredményt érhet el a kezdeményezés.

HOLOCAUST KÁRPÓTLÁS

A közelmúltban lezajlott tárgyalások során a német kormány elfogadta, hogy olyan Holocaust túlélők, akik illegalitásban, vagy hamis identitással éltek 18 hónapon keresztül, és az egyéb kritériumoknak is megfelelnek, jogosultak legyenek a Közép- és Keleteurópai Alap (CEEF) havonkénti életjáradékára.

A feltételek egy további kiegészítése révén olyan túlélők, akik Bulgáriában, elismert munka-táborban voltak fogva tartva, szintén jogosultak lehetnek a CEEF életjáradékra. Az ilyen túlélők a feltételmódosítás további részletei ügyében vegyék fel a kapcsolatot a helyi irodával.

Ha már korábban beadott kérelmet a CEEF-nél, nem szükséges új kérelmet beadni.

További információ:

Claims Conference CEEF
Lovag u. 5 1066 Budapest VI
Tel.: 0036-1-374-3078 Fax: 0036-1-374-3081

Claims Conference
CEEF
Sophienstr. 26. 60487 Frankfurt am Main Németország
Tel: +49-69-970701-0 Fax:+49-69-970701-40

e-mail:ceef-de@claimscon.org
www.claimscon.org

Claims Conference ועידת התביעות
The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

Elfogultságok

A palesztin „élő legendát" helikopter vitte Ramallahból Párizsba, gyógykezelésre, amikor a BBC riporternője, *Barbara Plett* élő adásban közölte a nézőkkel, hogy ő bizony elsírta magát, annyira megrendült a látványtól. Ez nemcsak következetes dolog volt a BBC részéről (a brit köztévé két éve „hősként" és „karizmatikus ikonként" ünnepelte a terrorvezért): ez volt a legőszintébb megnyilvánulása az európai média többségi részének, amely pártos és elfogult, ám ez ideig nem volt hajlandó tudomást venni saját elfogultságáról.

Az álobjektív kettős beszéd, amely leleplezi a beszélő tudását Arafat valódi mivoltáról, természetesen a „Nobel-békedíjas terroristavezér" (Origo) halála után nyilvánult meg a legélesebben. Akkor derült ki, hogy bár Jasszer Arafatot sokan látják terroristának *is*, azért alapvetően senki nem akarta tőle megvonni a „nagy államférfi," „szabadságharcos" stb. státust. Akkor ugyanis borult volna a saját világkép, az eddigi egyoldalú kiállás a palesztin ügyért. A „legelegánsabban" a *Magyar Rádió* Ramallahba kiküldött tudósítója, *Marosi Antal* fogalmazott:

„Idős korára Arafat felismerte: politikai eszközökkel többet érhet el, az oslói egyezmény után azonban kompromisszumkészsége gyengült."

Így is lehet nevezni a 2000 őszén indított második intifádát. Valamint halott, sebesült, megcsonkított zsidó és arab áldozatok sokaságát.

*

Ha még a *The Washington Post* is „nagy álmodozónak" nevezte Arafatot, aki „a világra rá tudta erőltetni ügyét", akkor mit várjunk *Sitkei Leventétől*? A szokott formáját. A *Magyar Nemzet* szerzője szerint *(Izraeli pezsgőbontás, MN, nov. 12.)*:

„Az elnökről ugyan voltak negatív vélemények a palesztinok körében is, ám életpályája, Nobel-békedíja és vezetőként mutatott teljesítménye elhallgattatja az önkényes uralkodása miatt sopánkodókat."

A hazugsággal, hamis békevágy PR-osításával elnyert Nobel-díj tehát felülírja azt a sok halált, sok szenvedést, ami a magát „szabadságharcosnak", kvázi-államfőnek tartó cinikus terroristavezér lelkén szárad. Sőt, aki diktatórikus, népkínzó, korrupt kormányzását felrója neki, az „sopánkodik", holott Arafat terrorista életútja nem államtitok: ha máshol nem, az *HonestReporting.com* tényekkel és linkekkel teletűzdelt honlapján röviden összefoglalták e gyilkos életpálya főbb mozzanatait. (A kitűnő *Tom Gross* amerikai újságíró is, aki baloldali létére neokonzervatív lapokba kénytelen írni Izrael-barát cikkeit, az interneten tette közzé Arafat sok ezer halálos áldozatának töredékes névlistáját.) Persze Sitkei szerint a tény nem tény, csak vélemény:

„A sajtóban évtizedeken át terrorvezérnek, véres kezű gyilkosnak beállított politikust egy csapásra tisztes ellenfélnek, hű hazafinak állítják be – persze, megtehetik, hiszen meghalt. (…) Az ellenség vezetőjének halálára pedig Izrael úgy reagált, hogy megtiltotta végakaratának teljesítését, a jeruzsálemi temetést, ezzel visszautasítva minden emberiességi gesztust. Ariel Saron csak azt mutatta, mi lényege: gonosz, cinikus és erőszakos."

Kérdés, miért lett volna „emberiességi gesztus," ha hagyják a Kairóban született Arafatot Jeruzsálemben eltemetni, miközben az aktus kizárólag a politikai felforgatást állandósította volna hosszú évekre? Miért kellene emberiességi gesztust gyakorolni valakivel szemben, akinek egyetlen életcélja Izrael elpusztítása volt?

*

Ne legyünk igazságtalanok, nem *Sitkei Levente* az egyetlen, aki Arafatot tiszteletre méltó személynek látja. Példás egyetértésben vele, a másik oldal részéről *Márton László* két cikkben is betemette a magyar (szélső)jobb- és baloldal közötti árkokat. Az első írást *A Pont* című, régi-új liberális lapban közölte (*A böllér mosolya*, november 11.). A cím azonban nem Arafatot, hanem az izraeli miniszterelnököt takarja, Márton ugyanis Arafat ürügyén Saronnal foglalkozik.

„Ariel Saron, Izrael miniszterelnöke mosolyogva közli, hogy Arafat halott, és a terrorizmusnak vége. Nem kell az alakot bemutatni: neokon a javából, a nyers erő híve, cinikus hazug. Ez alkalommal még megszokott durvaságán is túlteljesített" – kezdődik az előnekrológ. Helyesbítsünk: Saron nem mosolygott, bár nem is sírt képmutatóan. Tény, hogy kemény katona, de a nyers erő hívének csak antikatonák nevezhetik, akik még soha nem voltak komoly döntési helyzetben. Hogy a „cinikus hazug" titulusát a szerző mire alapozta, az éppen olyan rejtély, mint az, hogy miért hiszi neokonnak.

„Már hosszú ideje, a libanoni hadjárat óta személyes ellenfelének tekintette a palesztin népvezért, aki – enyhén szólva – maga sem volt minisztránsgyerek."

Érdemes megfigyelni, hogy szerzőnk milyen óvatos, ha Arafatot kell minősíteni. Ám óvatossága rögvest eltűnik, ha Saron kerül szóba:

„Arafat azonban soha nem akarta meggyilkolni őt – legalábbis ilyent nem mondott –, míg Saron legalább három alkalommal nyilvánosan kijelentette, hogy megsemmisítésére törekszik."

Mi a tényeket szeretjük: Saron lehet, hogy meg akarta öletni Arafatot (miután kiderült, hogy nem tárgyalópartner, hanem továbbra is a terrorban hisz), de nem tette meg. Arafat Saront nem fenyegette meg nyíltan, csak az izraelieket, a zsidókat, és fenyegetése-

it igyekezett beváltani. Úgy tűnik, Mártonnak többet ér egy terroristavezér, mint több mint ezer izraeli iskolás, tinédzser és más civil élete.

„[Saront] az zavarta, hogy a sétány közelében van a siratófal [sic], ugyancsak szent hely, és a temetés engedélyezése azt jelentette volna, hogy a szentséggel együtt a szuverenitást is elismerik, illetve megosztják. (…) Nos, Arafat nem volt éppen szent ember, de egy nép szenvedéseinek és reménykedésének megtestesítőjeként joggal juthatott volna hely neki. Csak ehhez el kellett volna ismerni, hogy Izrael »szent és örök« fővárosában a zsidók mellett másoknak is lehetnek jogai."

Nem világos, ki vitatta el a muszlim szent helyek szentségét? Eddig talán Izrael nem tartotta azt annyira tiszteletben, hogy azok soha nem álltak izraeli fennhatóság alatt? Ami a megosztást illeti: Izrael éppen hogy kész lett volna lemondani Jeruzsálem feléről, Arafat volt az, aki kétségbe vonta a zsidók jogát a városhoz.

„Arafathoz hasonló (…) ember csak egy van, Marvan Barguti, akit az izraeliek elraboltak. (…) Saron pontosan azért tette hidegre, mert magához méltó ellenfelet látott benne."

A tény ezzel szemben az, hogy nem Saron tette hidegre, hanem az izraeli bíróság, amely törvényes alapokon működik. A terrorista Bargutit reménysugárnak tartó Márton az izraeli jogrendszert összetéveszti a palesztin viszonyokkal – ott volt szokás a „nem éppen szent" Arafat kívánságára embereket lecsukni, meggyilkolni – személyes ellenszenve és hatalomféltése alapján. Bargutit a második intifáda és a terroristamerényletek megszervezéséért ítélték el, és nem elrabolták, hanem letartóztatták.

*

Márton az Arafat halála fölötti fájdalmát az Élet és Irodalomban is szavakba öntötte, hasonló hangnemben (*Arafat árnyéka,* november 12.). Még az elején megfogalmazza Arafathoz fűződő szimpátiáját (*„szememben éles fény a részvét"*), ám ez a részvét inkább áthatolhatatlan köddé áll össze. Ezért írja le, hogy *„(…) nem kívánta a zsidókat a tengerbe fojtani, mert szerinte ezek békén megférhetnek majd a kereszténnyekkel és a muzulmánokkal"*. Ehhez képest Arafat arabul előadott, és azóta angolul napvilágot látott beszédei és tettei az ellenkezőjét bizonyítják.

„A történelem, ha az iratok előkerülnek, eldönti majd, mennyi része volt a müncheni olimpián elkövetett mészárlásban, az Achille Lauro tragédiájában, izraeli óvodák felrobbantásában. (…) Utolsó leheletig tagadta azonban, hogy az öngyilkos merényletek mögött ő állna, vagy ezeket bátorítaná."

A szerző nyilvánvalóan elhiszi, hogy az előző mondatban felsorolt merényletek mögött nem Arafat áll. A következő mondatban még mentegetni is kezdi:

„Józan ésszel nem állíthatom, hogy a pokolgép azelőtt nemes dolog volt, de annyit kénytelen vagyok elismerni, hogy a teljes reménytelenség, a némaságra ítéltség előállítja a maga mellékhatásait; akinek nincs vesztenivalója, az magát veszíti el."

Ez a közhely egyike a baloldal nagy hazugságainak. Nem az kezd el hónapokig dolgozni egy merényleten, aki a helyzetét reménytelennek érzi, hanem az, aki azt hiszi, a terrorral célt érhet. Akinek van pénze bombára, fegyverre, rakétára, repülőjegyre, annak arra is van pénze, hogy megpróbáljon fordítani a sorsán. A békefolyamat alatti merényletek, az állam ígéretét nyújtó Camp David utáni intifáda, vagyis a pokolgép borította fel a reményeket.

„Jichak Rabin miniszterelnök (…) életével fizetett a washingtoni kézfogásért. Az oslói álom szétfoszlott, Arafat négy évet töltött egy romos épületbe zárva (…)."

Az oslói békefolyamat nem Rabinnal halt meg, hanem amikor Arafat visszatáncolt Camp Davidben. A mukatai elszigeteltséghez pedig kellett egy intifáda kirobbantása, merényletek tömkelege, számtalan békekísérlet visszautasítása.

*

Természetesen *Aczél Endre* is úgy véli (*Egy jelkép halála.* Népszabadság, nov. 12.), hogy Arafat

„nem a „terror atyjaként" fog bevonulni a történelembe; ez a minősítés igaztalan és hamis volna."

Ebben még lehet is igazság: barátai, üzletfelei és konkurensei annyit tanultak Arafat terrortechnikáiból, hogy végül leköröztek. A hetvenes évek repülőgép-eltérítéseit, túszszedéseit, gyilkosságait a szaúdi bin Laden és az al-Kaida vitte igazán „sikerre", mellette Arafat

„a palesztin nemzeti mozgalom és az önálló palesztin állam gondolatának atyja és letéteményese volt fél évszázadon át."

Érdekes módon Aczél sem kérdőjelezi meg, hogy mennyire lehet nemes az a cél, amelyet az „atya és letéteményes" tárgyalásos úton folyamatosan visszautasított (ő és elődei 1948 óta támadják Izraelt), ellenben minden alkalmat megragadott merényletek aktív elkövetésére és hallgatólagos támogatására, zsidó civilek meggyilkolására, „dzsihád!" kiáltására a palesztin utcán.

Tíz nappal korábbi helyzetelemzésében (*Zsákutca,* Népszabadság, 2004. november 2.) Aczél azt írta a gázai kivonulásról:

„A terv a múlt héten került sínre végleg, amikor is Saron megkapta hozzá az izraeli parlament támogatását. 24 órával később azonban Arafat kómába esett, miáltal nyomban új helyzet teremtődött. Ha nincs Arafat, az önmagában jó ugyan, de kirúgja a terv alól az ideológiát. Tudniillik »mással« már meg lehet egyezni, s ha igen, akkor igazolhatatlanná válik Izrael egyoldalú cselekvése. Akkor vissza kell térni az »egyes kockára«, az átfogó (nemcsak Gázát, hanem a Ciszjordániát is magában foglaló) megegyezés részletes tárgyalásához."

Aczél könnyedén túllép a leendő utód személyén, szerinte mindenkivel meg lehet egyezni – talán még a Hamasszal, sőt Bin Ladennel is. Tehát „Arafat" csak egy ürügy volt, akit az izraeliek ügyesen diszkvalifikáltak, felhasználva terveikhez, az egyoldalú kivonuláshoz. Csakhogy az ok-okozat viszony éppen fordított: Izrael azért kényszerült egyoldalú lépésekre, mert Arafat (és lehetséges utódainak többsége sem) hajlandó a tárgyalásokra és a megegyezésre.

*

Kepecs Ferenc alapjában véve objektív és informatív életrajzában (*Népének jelképe, Arafat,* Népszava, 2004.

november 5.) is kisebbíti Arafat bűneit és felelősségét. Gondosan kihagyja a hetvenes–nyolcvanas években nevéhez köthető terrormerényleteket (müncheni olimpia, Entebbe, a római és bécsi repülőterek elleni támadás – holott az utóbbiban egy magyar színész-komikus, Szegedy Molnár Géza is olyan súlyosan megsebesült, hogy rokkant lett).

„Arafat nem lépett fel kellő szigorral a palesztin terror ellen, amely pedig egyértelműen az izraeli szélsőségesek malmára hajtotta a vizet."

Ezzel szemben Arafat nemhogy nem lépett fel kellő eréllyel, de az ő kezében futottak össze a szálak.

„Izraelben a baloldali Ehud Barak lett a miniszterelnök, aki 2001-ben a Camp David-i tárgyalásokon minden addiginál komolyabb rendezési ajánlatot tett Arafatnak: (...) Arafat nemet mondott. Alighanem ez volt a legsúlyosabb tévedése."

Tehát ez is csak tévedés volt. Ha egy jó előre kitervelt erőszakhullám kirobbantása (akkor, amikor reális esély van a megegyezésre) nem bűn, akkor mi az? A baloldal és posztmodern szerint minden relatív, ezért a válasz: ha Saron megpróbálja lefegyverezni a terroristákat, az a bűn.

„Hogy miért mondott nemet? Ő maga ezt később – egyebek közt – így magyarázta: ha írásba adta volna, hogy lemond a jeruzsálemi szent helyek feletti szuverenitásról, azt egy nappal sem élte volna túl."

El kellene olvasni újra a tervezetet: a szent helyek muzulmán kézen maradtak volna, ahogy mindig is, a *Vakf* fennhatósága alatt álltak.

„Feltehetően nem ő, hanem alvezérei indították meg a második intifádának nevezett, fegyveres-terrorista eszközökkel is vívott népi háborút."

Ez az a bizonyos pont, ahol a kényszeres mentegetés már groteszkbe fordul. Nem tudjuk, volt-e, és ha igen, mi volt a célja november közepén a magyar sajtón is végigsöprő mentegetésdömpingnek, egy biztos: szerzői következetesen tartották magukat a fejükben dúló káoszhoz, a közel-keleti tények hiányos ismeretéhez, az előítéletekhez és elfogultságokhoz.

ÁRRAL SZEMBEN ÚSZNI

(Alan Dershowitz: The case for Israel)

Akár szimbolikusnak is mondható: miközben az elmúlt évtizedekben Izrael katonailag egyre jobban megerősödött, és egyre jelentősebb sikereket ért el, addig nemzetközi reputációja ugyanilyen gyorsasággal romlott. Ennek számtalan oka van, a nyugati baloldal áldozatkultuszától az antiszemitizmuson át a nemzetközi média tudatlanságáig, de ki kell mondani: Izrael is felelős a helyzetért, hiszen bűnösen elhanyagolta a *haszbarát*, a magyarázatot, a propagandát, amiben viszont a palesztin-arab fél az európai baloldalnak köszönhetően hatalmas előnyre tett szert. A mindent szabad gátlástalanságával, a médiafegyverként használt gyerekholttestek látványával, a hamis képsorok és információk tömkelegével szemben soha nem lehet egyenrangú harcot folytatni, de a homályt azért lehet oszlatni. Izrael az utóbbi időben már próbálkozik ellenpropagandát kifejteni, de ezek a próbálkozások általában elég suták. Nem meglepő, hogy *Alan Dershowitz,* a Harvard jogászprofesszora megelégelte a helyzetet, és írt egy „tankönyvet". Mert a *The case for Israel* térképek, pontos adatok segítségével száll szembe az Izrael-ellenes előítéletekkel és ferdítésekkel, és komoly fegyvert ad mindazok kezébe, akik szeretnének bizonyos rágalmakat megcáfolni, vagy egyszerűen tényleg tájékozódni akarnak, túllépve a média gyakran megbízhatatlan tudósításain.

A könyv felépítése áttekinthető, és a fenti célt szolgálja. Egy-egy fejezet egy-egy vádat jár körül. „Izrael kolonialista, imperialista állam?", „Izrael rasszista állam?", „Az izraeli megszállás minden probléma oka?", „A ciszjordániai és gázai telepek a béke legfőbb problémái?", „A terrorizmus pusztán az erőszak spiráljának a része?", „Morális egyenlőség van a palesztin terroristák és az izraeli válaszok között?" „Izrael kritikája antiszemitizmus?" Ez a néhány cím, az ezekben megfogalmazott torzítások, elfogultságok mindenki számára ismerősek. Miután az egyes fejezetek élén Dershowitz ismerteti a vádat, hoz néhány jellemző megnyilatkozást, különféle személyiségek véleményét, majd röviden ismerteti a tényeket, amelyeket hosszabban kifejt és megfelelő bizonyítékokkal támaszt alá.

A könyv másik érdeme, hogy újszerű megközelítéseket, újszerű összefüggéseket képes feltárni. Eddig csak kevesen írták le, hogy a palesztinok a második világháború után úgy kaphattak volna önálló államot, hogy a vesztes oldalon álltak, a nácikat támogatták. Kevesen írták le, hogy a palesztinok mindig mások áldozatainak állítják be magukat, és politikai gondolkozásukból teljesen hiányzik az önvizsgálat. Arról is kevés szó esik, hogy azok az adatok, amelyekre az intifáda áldozatainak számát alapozzák, igencsak megbízhatatlanok, hiszen általában palesztin forrásokon alapulnak, és arról is, hogy azért kevesebb az izraeli áldozat, mert az izraeli kórházi ellátórendszer jobb, és mert a palesztinok mindig visszautasítják az izraeli kórházak segítségét. Az sem hangzik el, hogy az izraeli női áldozatok száma 3:1 vagy 4:1 arányban viszonyul a palesztinokéhoz, vagyis három-négyszerese, ami mindenképpen megkérdőjelezi az izraeli népirtást, és azt bizonyítja, hogy Izrael igyekszik tekintettel lenni a civil lakosságra. Amellett, hogy ezekre felhívja a figyelmet, higgadtan elemzi azon zsidó és izraeli személyiségek attitűdjét, akik kritikátlanul az arabokat támogatják, és Izraelt támadják. És bár az általuk is gerjesztett tudatlanságot szinte lehetetlen kitörölni az emberek fejéből, Dershowitz könyve mégis segíthet abban, hogy Izrael legalább tartani tudja a frontot a médiaháborúban. És ez nem kevés.

(The Case for Israel, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2004)

P. Sz.

Elnagyanyátlanodva

Csoda Krakkóban – nemzedéki film a zsidóságról

Roppant tanulságosan, elgondolkodtató módon nem igazán jó film Groó Diana *Csoda Krakkóban* című alkotása, ez az ízigvérig nemzedéki mozi. Meseszerűsége, különös látomásai, a valóság fölött lebegése ellenére is közérzetfilm, amennyire egy személyiség aktuális állapotáról hűen tanúskodhatnak az illető ábrándjai, álmai. Az első nagyjátékfilmes rendező alkotása érzelmekkel túlfűtött, nemzedéke tudatos és tudattalan hiányállapotát letapogató darab. Kelet-közép-európai, abszurd szerelmesfilm, mely tálalni tanulja a mi saját, lokális különlegességeinket, benne szerzője a genius locit, a hely szellemét igyekszik (mozgó)képekben megfogalmazni.

Groó Diana két évvel korábban keletkezett, *Córesz* című, jelentős, izgalmas dokumentumfilmje, maroknyi zsidó fiatal – kortársai – vallomástöredékeiből, életük rögzített kulcseseményeinek részleteiből komponált alkotás. A film végén az egyik beszélőt, késő huszonéves kulturális antropológust kíséri a kamera a Kozma utcába, édesapja, nagyszülei sírjához. Áll a fiú a gazos parcella szélén – háttérként a jól ismert hangkörnyezet: a madárcsiripelés, a közeli reptérről startoló, vagy oda ereszkedő repülők morajа – és a beszélő valami olyasmit fogalmaz meg, hogy itt, a temetőben lehet valahogy a legigazabbul ezt az egészet megragadni. Magyar zsidóságot, generációs érzést. Meg- és kibeszéletlenséget, elszalasztott találkozásokat, a hiányt, a hézagot. Nem fejti ki, mire gondol pontosan. De a néző bólint találó, okos, fájdalmas felvetésére.

Talán ehhez a pillanathoz köthető a

Csoda Krakkóban, a két évvel később elkészült, első Groó-játékfilm tartalma, üzenete. E mozi a már halott nagyszülők unokáinak, az úgynevezett elveszett (a zsidóság számára úgymond, elveszett) generáció fiainak, lányainak potenciális kultuszfilmje lenne. Süt belőle az elhagyatottság, a megszállott keresés indulata. A rendező elrugaszkodik a holokausztól, felmérhetetlen pusztítását tényként kezeli, témaként már nem nyúl hozzá. Számára a ma adott. A ma megváltoztathatatlan, már ami a közös, és nem személyes történeteket illeti. A jelen tényeit forgatja át aztán sajátos miszticizmusával forgatókönyvvé. Bizonyos dolgokat érdekesebbé tesz, túlszínez, másokat mellőz.

Krakkó, a misztikus, még mindig igencsak szakadt csodaváros, jó ideje már Prága alternatívája az útra induló hazai fiatalok számára. Ki tanulni, ki zarándoklatra, ki turistaként, ki bigost, meg zureket enni megy oda – és úgy jön haza, hogy már vágja a centit a remélt, mielőbbi visszatérésig. A film főhőse, a magyar Eszter általános restaurátor, akit felkérnek, hogy formázza újra egy bizonyos Lévi rabbi, a krakkói újtemetőben állott sírkövét. (Aki járt már lengyel zsidótemetőben, tudja jól, hogy a nácik egyik kedvelt szórakozása volt helyi zsidókkal szétveretni saját felmenőik sírköveit – e törmelékből számos helyen megrendítő falakat emelt aztán az utókor, például a két krakkói, vagy az újabbik lublini sírkertben.)

A film cselekménye idősíkokat váltogatva halad előre. Látunk egy pesti antikváriumot (még azt is megtudjuk, hogy Somfai úrét – a lány nagyapjáét – a Klauzál téren), látunk egy kedves, nagy, barna szemű kisfiút, aki tüneményes nagymamájával lengyelül, jiddisül és magyarul beszélget az élet fontos dolgairól. Az antikvárius nagypapa és a – nagyszerű Békés Itala játszotta – nagymama jó ismerősök. A könyvüzletben a hatéves forma Eszter és a Piotr nevezetű kisfiú barátsággal méregeti egymást.

Húsz évvel később Eszter, Krakkóban egy antikváriumba lép be, zsidó temetőkről szóló könyv iránt érdeklődik angolul. A bolt galériájáról az egyik munkatárs lesi – a felnőtt Piotr. A fiú követni kezdi a lányt, majd egy elég sutára sikerült jelenetben megismerkednek. Eszternél hatalmas fóliáns, Talmud-forma kötet – mely, mint kiderül, hajdanán a legendás Lévi rabbi tulajdonát képezte. Ketten indulnak szállást keresni a lánynak, Piotr – aki ekkor még rejti magyartudását – előzékenyen cipeli Eszter táskáját, majd egy hostel portájánál egyszerre nyoma vész neki és a táskának is.

Innentől kezdődik a colour locale-t igen szabadon alkalmazó városbújócs-

ka. Nem akarok belemenni a film részletes ismertetésébe, mindenesetre látunk egy valószínűtlen, túltarkálló Krakkót (persze, mindenkinek megvan a maga Krakkója, az enyém nagyon nem ilyen), különc figurákat, sajátos forgatagot, misztikus ködbe vesző utcácskákkal, lerobbant járművekkel, nénit, aki az emeleti ablakból kajabál le vad dühvel, hóna alatt fekete macskával. A főtéren mindig tarka forgatag, dobosok, akik közé be lehet ülni, verni a bőrt. Látjuk Piotrt, aki az elrabolt könyvbe, vacka rejtekében, néhány lapot illeszt – így már érthető, mire föl ez a bizarr játék, bújócska és tolvajkodás. A szent könyv, Lévi rabbié, csodás erővel bír. Lapjain ott a restaurálandó sírkő képe, és a misztikus, csodatévő erejű ezüstkoronáé.

A két fiatal hol külön-külön, hol összeakadva járja Krakkót. Nem világos, nem érezhető át a köztük kialakult, mondjuk így: igencsak zavaros viszony. Eszter közben bekvártélyoz az újabbik zsidó temetőbe, a ravatalozóépület egyik szárnyában alakít ki műhelyt. Előzőleg meglelik Lévi rabbi nyughelyét, ahol pont egy öreg, kiváló angolsággal beszélő, kedves aggastyán dolgozik, talán a síremlék darabkáit kutatja. A törékeny lány asztalon vési, faragja újra a kő hiányzó részeit a megadott rajzolat alapján. Közben Piotr, a Kazimierz utcáit járva egyszerre egy agg házidot vesz észre, aki hatalmas kulccsal egy kaput nyit ki, hogy belépjen rajta. Utána megy, beinvitálják és kiderül, hogy szemtől szemben áll „egy" Lévi rabbival. Talán pont azzal, akinek Eszter a sírkövét restaurálja. Lengyel és jiddis nyelvű beszélgetésük során Piotr előáll vele: ha valóban ő az a bizonyos Lévi, akkor bizonyosan csodát is tud tenni. A fiú megkéri, hogy támassza fel nagyanyját. Innentől valóság és képzelet végképp egymásba mosódik, de igencsak zavarosan. Látunk bizarr sokadalmat, valamiféle „cirkuszos esküvőt" – mint az elhangzik – ahol a tűznyelő ismerős (akiről még korábban kiderül, hogy Piotr jóbarátja) és mindenféle tarka népek ünnepelnek sátrak közt, vad ritmusokra, meg hegedűszóra, és Eszternek, azaz Bíró Eszternek módja nyílik használni gyönyörű énekhangját. Ez a teljességgel érthetetlen jelenet a különös komédiásokkal, akrobatákkal egyszerűen felbontatlan zárványként hever a filmben.

A sírkő elkészül, a rabbi ódon lakában egy tál pitével megjelenik a nagyi, aki korholni kezdi unokáját, hogy az nagyon sovány, biztos nem eszik rendesen. Esztert látjuk taxin távozni, majd vonaton, Pest felé. A fiú Krakkóban, a rabbilakban pörgeti a Lévi által ott, frissiben, ólomból öntött trenderlit, Eszter a vonatkupé kis asztalkáján pedig egy másikat, amit a fiútól kapott: a nagymama utolsó, Piotrtól ajándékba kapott, személyes tárgyát (e trenderli pörög a film nyitóképében is, egy polgári lakás nagyszobájának parkettáján). Eszter visszatér Krakkóba: Piotr azon a hídon pillantja meg a lányt, ahol először megszólította. A

zavarosra sikerült újratalálkozás varázslata, a szövődő szerelem ereje hozta vissza őt.

Groó Diana *Córesz* című munkája elején egy „begépelt" szöveget olvashatunk, mely definiálja nekünk e jiddis kifejezést: mint tudjuk, a córesz bajt, gondot jelent. És ez a neve a Magyar Zsidó Fiatalok Szövetsége tíz éve kiadott lapjának is. Ez, pestiesen szólva, bizony „elég durva". Ez a córesz, a mi córeszünk, melynek igen plasztikus illusztrációit a beszélők történetei adják. Kinek ne lenne ismerős 25 és 40 közti, magyar zsidóként a sztori, hogy adott hős hogyan tudta meg kisiskolás fejjel, hogy ők voltaképpen zsidók? Ki ne ismerné a helyzetet, amelyben a tizenéves, gyökereihez visszatérő gyerek tanítgatja a zsidóságtól tökéletesen elszakadt szüleit alapvető dolgokra? Ki ne emlékezne az első, osztálytársi „beszólásra"? A pillanatra, amikor kíváncsian belépett – életében először, helyéből majd' kiugró szívvel – a zsinagóga kapuján. És persze mind emlékszünk a nagyira, akivel mi, unokák – ha szerencsésen még volt erre módunk – összepillantottunk péntek este, templomba indulva. Akivel végigcsináltuk életünk első böjtjét, míg apa, anya evett egész nap, mint rendesen…

A Csoda Krakkóban főalakja valójában ez a holt nagymama, ez a visszaidézhetetlen, szimbolikus figura, akivel képzeletben újra meg újra, máig végigsétálunk a Dob utcán, a Kozma utcában, a rabbisírok közt, és ő mesél. Gyerekkori sóletről, bár micvókról, purimról – mint ahogy Darányi András, a későbbi Holocaust Múzeum immár volt igazgatója, a fotelban ülő, szemüveges srác a Córeszben fogalmaz – az egész, magától értetődő, „Anatevka-szerű" zsidó létről. A Csoda Krakkóban drámaisága, ereje ebben a magunkra maradottság-hangulatban rejlik. Nem a történetben, nem a színészi játékban, nem a dialógusokban. Azok közt van rossz, közepes, és meg-megvillan jó is. Groó Diana kordokumentumnak beillő filmet csinált, sok lengyel és két magyar színésszel. Őszintén, hittel. Megszőtte a maga varázsszőnyegét. Mintái: vágyai, hiányérzete, tanácstalansága – egyúttal a mieink is. Ilyen szempontból ott a holokauszt a filmben. Egy üres forma: üreg, vagy árok, irdatlan szakadék. Emberek, közeg, folytonosság, folyamatosság hiánya. Ránk, ezreinkre várt és vár az a drámai feladat, hogy kipótoljuk, újraalkossuk a történetet. Begyógyítsuk e rettenetes, rajtunk, a mieinken esett sebet. Kontextusba helyezzük az életünket. Erre pedig szimbolikus helyszínként kínálkozik Krakkó, ahol mára legfeljebb százötven zsidó maradt. Meg elhagyott templomok, temetők, zsidó középületek, egy városnegyed. Üres kagylóhéjak. Melyekbe úgy, ahogy vagyunk, beköltözünk. És várunk Lévi rabbira, hogy tegyen csodát, vagy felnövünk aztán, és megpróbáljuk véghezvinni mi, magunk.

Halász Tamás

Megújult a SZOMBAT honlapja!

www.szombat.org
www.szombat.com

A Szombat a

www.antiszemitizmus.hu

honlapon küzd a zsidóellenességgel szemben.

Minden kedves olvasónknak boldog hanukát kívánunk!

A Szombat szerkesztősége

Örök-gyerekkor.
Örökölt árvaság.

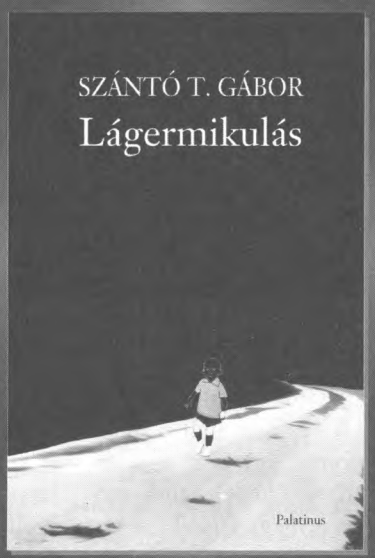

www.palatinuskiado.hu
e-mail: palatino@axelero.hu
tel./fax: 319-3019

KOLTAI NELLI

Sorstalanság: a mi Auschwitz-mítoszunk

(Befejező rész)

4. A MÍTOSZ FELDOLGOZÁSÁNAK ELSŐ KÍSÉRLETEI: A NYOMKERESŐ, DETEKTÍVTÖRTÉNET

A késleltető-oknyomozó eljárással íródott *A nyomkereső* (Budapest: Szépirodalmi, 1977) a koncentrációs tábor helyszíneinek: Buchenwaldnak és Zeitznak 30 évvel későbbi felkeresését dokumentálja. Az életrajzi vonatkozásról a *Gályanapló*-beli kijelentésével maga Kertész tudósít bennünket: „Közben eszembe jut buchenwaldi látogatásom a pár hónappal ezelőtti németországi utamon." (85. o.)

A kisregény főhőse egy negyvenes éveiben járó férfi: a „küldött". Ez az ember egy nap vizsgálatot tesz hajdani bűncselekmények színterein. Különleges útja során olyan kalandokba és kapcsolatokba sodródik, amelyek a történelmi trauma *még mindig* sajgó fájdalmát példázzák. A helyszínnel való szembesülés azonban csalódást okoz: a felületen ez a történelmi sérülés gyógyultnak látszik.

A nyomkereső keletkezésének éveiről Kertész a *Gályanapló*-ban a pusztai vándorlás hasonlatával beszél: „Menni, menni, a sivatagon át, a sivatagba vánszorgás homokon, támolygás a kietlen sík tájon, immár a bibliai 40 éve (plusz 6); és nem hull manna, és sehol egy forrás, egy kiút, egy virág" (48. o.). Ezek a képek szinte szó szerint a műben is megjelennek: „e kihalt táj"; „ez a gyilkos nap déli tüzének kiszolgáltatott hely" (*A nyomkereső,* 53. o.).

A küldött zarándoklata a hajdani földre tehát voltaképpen a vándor, az idegen lét sivatagi útját jelenti: a tapogatózás, a formakeresés visszaútját az elvesztett tudás birtokbavételéért.

A formakeresés Dante vízióit idézi: „sáncai, kénleheletű katlanai, mormogó bugyrai" (102. o.), és apokaliptikus méretű látomásokkal terhes: „a dies irae harsonái szólnak?" (86. o.). A vándorlás azonban a kiútkeresés kétségbeesett *céltévesztése*: „kudarcot vallott" (103. o.), „Kijutni innen!" (88. o.), „Ezek a tárgyak (...) itt maradnak örökké, tömören és megválthatatlanul" (104–105. o.).

Ha már a világ vége is csak látomás, és nincs megváltás, mert Auschwitzot így nem lehet megközelíteni, akkor az alkotói sivárság nosztalgikus nyomkeresésének - a '70-es évek 2. felében – önkezűleg kell véget vetni. A regényben az írói döntést a gyászfátylas hölgy öngyilkossága jelképezi, aki a színhellyel szembesülve felismeri, hogy szerettei már nem hozhatók vissza, a történtek vissza már nem fordíthatók: „A szerencsétlen asszony nyaka köré a saját gyászfátylából sodort kötelék hurkolódott." (111. o.)

A vándor küldetése csakis így folytatható tovább, más vizeken, de még mindig „szirtek és zátonyok közt bolyongva".[1]

A nyomkereső címet viselő kötet másik kisregénye a *Detektívtörténet*. A két elbeszélés az életmű szempontjából is egységet képez: *A nyomkereső* szellemileg érleli meg *A kudarc* gondolatát, a *Detektívtörténet* pedig formájában mutat előre.

A *Detektívtörténet* az Auschwitzcal metaforizált struktúrának a megjelenítése, krimiszerű klisékkel.

A fiktív állami struktúra Dél-Amerikában található. Kertész az eseményeket egy hóhérrá vált detektív (Martens) szemszögéből láttatja. A *Detektívtörténet* az ő vallomása: annak a folyamatnak az ábrázolása, amint egy bűnös testület törvénytelenül korlátlan állami hatalomra tör.

Az ábrázolás napló-keretben, vallomás formájában történik, amely az izgalom (mint műfaji követelmény) fokozásán túl a belülről láttatás hitelesítő hatását teremti meg. A színhelyáthelyező módszer – hogy tudniillik a cselekmény Latin-Amerikában játszódik – lehetőséget biztosít az állandó referenciális vibrálásra, a magyarországi 50-es évekkel való azonosításra, amely feszültség csak még tovább fokozódik azáltal, hogy a megírás jelene, azaz a 70-es évek diktatórikus berendezkedése még nem teszi lehetővé az 50-es évek ilyetén mélyrehatóan, analitikus leleplezését.

A referenciális hálózat tehát három dimenziójú: Latin-Amerika, a történet helye és ideje; Magyarország, 50-es évek, amely hely és idő a befogadói tudatban asszociálódik a történetről; valamint Magyarország a 70-es években, a történet keletkezésének diktatórikus jelene. A formai tagolódás szintén hármas struktúrájú: napló a kéziratban, amelyet az ügyvéd kommentál. Martens kézirata ugyanis elítélése és kivégzése után kerül csak napvilágra, hivatalosan kirendelt ügyvédje közbenjárásával („A kéziratot, amelyet az alábbiakban közrebocsátok, védencem, Antonio R. Martens bízta rám", 115. o.). Ez a napló azonban tartalmaz egy másik naplótöredéket is:

egy fiatalemberét (Enrique-ét), aki gondolkodásával, érzékenységével kiemelkedik a társadalom asszimilánsai közül,[2] és aki ezért életével fizet.

Enrique nonegzisztencialista filozófia-töredéke a *Sorstalanság* eszmehátterét idézi, a hármas szerepjátszás dramaturgiája pedig már *A kudarc*-beli Öreg-Köves-Berg alteregó számára készíti elő az utat.

A nyomkereső és a *Detektívtörténet* szerves részét képezi tehát Kertész életművének, hiszen bennük a totalitás- és az Auschwitz-mítosz gondolatköre jelenik meg. A két kisregény ugyanakkor stílszerűen leképezi Kertész kifejeződési lehetőségeinek, szerepkereséseinek válságait is.[3]

Az Auschwitz-mítosz feldolgozási válsága Kertésznél egészen a rendszerváltásig tart. A totalitarizmus egy újabb „határhelyzetéig" kell tehát várnia, hogy felismerje és megvalósítsa az epikai anyag megfelelő megközelítési módját: a kizárólagos feldolgozási lehetőséget.

5. AZ AUSCHWITZ- ÉS A SORSTALANSÁG-MÍTOSZ BEÉPÍTÉSE AZ ALKOTÓI FOLYAMATBA: A KUDARC

A *Gályanapló* vonatkozó ciklusa – amely werkirodalmi dokumentumként, műhely-regisztrátumként *A kudarc* keletkezésére is reflektál – a regény motiváltságának és motívumainak meghatározásában a *Sorstalanság*-gal való szellemi rokonságról tanúskodik.

A kudarc esetében is kimutatható ugyanis Camus egy regénye mint motiváló tényező, illetve általánosságban az egzisztencializmus szellemi hatása: „Kedvem a vallomáshoz. Valamit abból a szférából, mint ªA bukás´ (*Gályanapló*, 51. o.); és: „Egy Sartre-monográfia. Kényszerű újrafelismerése, hogy az ő világukból származom. Gyökereim e háborút követő egzisztencializmus talajába nyúlnak" (87. o.). Mindkét regényben kimutatható továbbá az *atonalitás* mint regénytechnikai alapelv. Az *atonalitás* a *Sorstalanság*-ban az önéletrajziság síkját hivatott elválasztani az ábrázolt historizmustól,[4] *A kudarc*-ban pedig már továbbfejlesztett formában, egyenesen cselekményalkotó tényezőként jelenik meg: „A látszólag egyenes cselekménysorról kiderül, hogy végül is önmagába fordul kör. A közeg epikai valószínűsítése anélkül, hogy dominálna" (61. o.); és: „semmiféle folyamatot nem pótolhat és nem is helyettesíthet az analízis (64. o.)."

A két mű további kapcsolódási pontjai közt szerepel az egyes szám első személy használata; az önkifejezés és az „én"-en keresztüli determinált világ értelmezése; valamint a totalitarizmus mindent meghatározó jellege mint alkotó közeg és megjelenített miliő.

A kudarc című regény egy írói pályának az elbeszélése, kétféle megfogalmazásban.

A bevezető részben az író-szereplő dokumentális hűséggel eleveníti fel alkotópályáját – első regényének megírásától az elbeszélés jelenéig. Az úgynevezett betétregény[5] pedig, azaz a tulajdonképpeni regény, egy korábbi állapotot jelenít meg: a bevezetőben bemutatott írónak az íróvá válását beszéli el.

A kudarc bevezetésének formai megoldása Kertész egyre elmélyülő elméleti érdeklődését tükrözi. Még a *Sorstalanság*-ban is alkalmazott fenomenológiai szemléletű leírást használja, de már az interpretáció, az állandó újraértelmezés technikájába építve. Az interpretatív szerkesztésmóddal Kertész a későbbi művek szerkesztésmódját előlegezi meg (pl. *Kaddis a meg nem született gyermekért, Az angol lobogó*). *A kudarc* bevezetőjében tetten érhető tehát amint Kertész figyelme a totalitarizmus lét-strukturális elemzésén keresztül a *nyelvi közvetíthetőség* irányába fordul.

A totalitarizmus gépezete „érthetetlen" (vö. *Gályanapló*, 87. o.). Érthetetlenségét a nyelv abszurditása még tovább növeli. Bár a nyelv objektíve nem képes a lét lényegének megragadására, Kertész legalább az értelembe ütköző akadályait próbálja leküzdeni.[6] A fogalmi relativitás a precizitásra törekvést, az egyre pontosabb körülírási igényt vonja magával. Az újraértelmezés, a különböző nyelvtechnikai eljárások így a tiszta fogalmi közvetítés szolgálatában állnak.

A pontosítás nyelvi-képi-értelmi kifejezőeszköze pl. a sűrű kötő- és záró-jelezés: „észak-déli (vagy dél-északi)" (8. o.); „nem volt öregember (bár persze fiatal sem volt) (hiszen ezért is hívják őt öregnek)" (12. o.); az egyre bővülő mondatszerkezetek, melyek egyúttal az információ-átadás folyamatos növekedését is lehetővé teszik; továbbá a különböző nyelvi rétegek (szaknyelvek) terminusai, pl.: „az Országos Anyag-és Árhivatal elnökével, valamint a Szakszervezetek Országos tanácsával egyetértésben hozott 1/1970.III. 20. MM számú rendelete értelmében" (16. o.).

Az ismétlések, az állandó kellékek (toposzok), az intratextualitás ugyancsak az író-főszereplő világának (a totális világnak) a pontos megragadását fejezik ki, hiszen az abszurd lét önmagát körkörösen ismétlő, állandó.

A totalitás ábrázolásának további, hagyományos módja a fogalom szélsőségeiben való megjelenítése: a paradoxián alapuló szerkesztésmód, pl.: „az öreg ideiglenes bejelentővel ugyan, de állandóan lakott" (9. o.). A paradoxia, amely eljárás különösen a későbbi művek szövegére lesz jellemző, a lét relativitásának érzékeltetésén túl a hangnem ellentétes minőségeinek kombinációjára is utal.

A világ és a nyelv relativitásának formai érzékeltetése mellett Kertész az időkezelés tárgyában is reform követeléseket támaszt. *A kudarc* bevezetésében ugyanis szakít az egyenes vonalú, kronologikus időkezeléssel, helyette a jelen- és a múltbéli eseményeket *folyamatos váltakozásban,* a két idősík szimultán megragadásával ábrázolja. Az így kibontakozó eseménysor a szöveg típusainak váltakozását is magában foglalja, hiszen a múlt felelevenítése naplójegyzetek/vendégszövegek formájában történik.

Kertész tehát a nyelv lehetőségeinek teljes kihasználásával, az idődimenzió teljességének megjelenítésével, a különböző szövegtestek együttes alkalmazásával, és a groteszk hangvétellel abszurd világlátásának elméletibb, teoretizálóbb jellegét fogalmazza meg. Ez a rendszerező, újraértelmező látásmód egybeesik a '80-as évek végi korhangulat – a *rendszerváltás* idejének – összegző, magyarázó, mítoszteremtő

igényeivel, amely többek között a *Sorstalanság* újraolvasását, újrakiadását is magával hozza.

Ekkor érlelődik meg Kertészben annak a szándéka, hogy az Auschwitz-mítosz bekerüljön az emberiség kultúrájába, és ebben az öndokumentáló, reflektáló alkotói periódusban születik meg az az elhatározás, hogy a *Sorstalanság* mint regény egy írói életmű mitikus magaslataira emelkedjék.

Ahogy ezt korábban már bemutattuk – hiszen a *Sorstalanság* olvasatát eleve meghatározhatja ez utólagos értelmezés – *A kudarc* bevezetésében az „öreg" a regény megírásának rárótt feladatán túl („Sok évvel később... megtudtam, hogy regényt kell írnom", 29. o.) megfogalmazza a feladatteljesítés mitikus folyamatát is: „sosem hittem... a létezésemben. Regényírás közben ez a fogyatékosságom a munkám eszközévé vált, felőrlődött a napi tevékenységem során, s miután kifárasztott, hogy szavakká alakítsam, nem foglalkoztatott többé" (34. o.); majd a kudarcállapot lételméletét: „írónak nincs ékesebb koronája a kor iránta tanúsított vakságánál; még egy ékkő rajta, ha ez a vakság elnémítással párosul... Érzelmeim visszariadtak a kudarc vészes dicsőségétől" (75. o.). Kifejti regényelméletét is a *Sorstalanság* önálló létjogosultságáról, és ezzel összefüggésben az alkotói folyamat egzisztenciájáról: „Hirtelen olyan anyag birtokába kerültem, amely végre határozott valóságot kínált izgatott, de addig folyton szétesö víziómnak... Különös mámor kerített hatalmába; kettős életet éltem: jelenemet - amúgy félgőzzel, ímmel-ámmal - és koncentrációs táborbeli múltamat - a jelen metsző valóságával" (81. o.). Végezetül a szerzői önazonosság értékelését adja meg: „Én is közvetíteni akartam, nem mást - különben nem írtam volna regényt. Közvetíteni... a számomra lehetséges anyagot, az én anyagomat, önmagamat... Csakhogy valamire... nem gondoltam: önmagunk számára sosem közvetíthetjük önmagunkat. [a] Engem´ nem a regénybeli vonatom vitt Auschwitz felé, hanem a valóságos" (82. o.).

Míg *A kudarc* bevezetése a *Gályanapló* gondolatvilágát formájában is híven tükrözi, a betétregény a teoretizáló életszakasz szépirodalmi, regényszerű megjelenítése.

A kudarc betétregényében a már megtalált teóriáknak: az Auschwitz- és *Sorstalanság* mítosznak a szépirodalmi *feldolgozását* olvashatjuk. *A nyomkereső* és a *Detektívtörténet* formakeresése után így *A kudarc* tulajdonképpeni regénye Kertész alkotói munkásságában kiemelkedő jelentőségű állomás: *Auschwitz megközelítésének lehetséges módja.*[7]

A betétregény a bevezető hősének az alkotása. Az író a bevezetőben szereplő vendégszövegek témáját dolgozza fel regényében, ezúttal tehát a fikció keretein belül.

Köves hosszú utazás után ismeretlen helyre érkezik. Az abszurd világban azonban előző élete szokásai szerint viselkedik. Sőt maga az abszurd világ is kísértetiesen emlékeztet előző életének fővárosára, Budapestre. A két világ egybejátszásával Kertész a kafkai regényformát idézi. Köves abszurd életének „sémája" Kertész élettörténetének állomásaival szemléltethető: a megérkezés / hazatérés után újságírói feladatkör, illetve annak megszűnése; vígjátékírás; gyári munka; sajtóosztály; megvilágosodás, azaz az életcél megtalálásának pillanata. A regény totalitarizmusa az 50-es évek diktatúrája: Kertész lélektani alapossággal ábrázolja a hatalmi szerkezet abszurditását.

A főhős életútja során számtalan kapcsolatba bonyolódik, ám ezek a kapcsolatok többnyire csak még inkább megerősítik egyedüllétének tudatát (metafizikai magány?).

Az egyetlen tartalmas emberi kapcsolat Berggel, a szobájába bebörtönzött elmebeteg „hóhérral" jön létre, aki az individuális feladat megtalálásában a legfőbb ösztönzést adja az írónak. A regényben Berg az egyedüli, aki felül tud emelkedni a lét abszurditásán, azáltal, hogy szembenéz vele, hogy *megfogalmazza* – írás, kezdetleges regénytöredék formájában. *A kudarc* betétregényének csúcspontja a Berg-jelenet, amikor Berg felolvassa regénye addig megírt részét Kövesnek. Ebben a drámai jelenetben összegzi Kertész létfilozófiáját: a totalitarizmus- és az írás belső kényszerének gondolatát, a látszatvilág-létet, ahol minden esetleges: megváltás, morál, értékek: „az ember csak fölösleges", „mennyire ingatag talajon áll is az erkölcsi egyensúlya" (333. o.); „Micsoda győzelem a szeretet! Micsoda zsarnokság! És micsoda rabszolgaság!" (342. o.).

Berg fokozatos elmebeli pusztulásával a világban, a társadalomban lévő érték pusztulását ábrázolja Kertész:[8] a tragédia műfaji ismérveihez nyúl vissza. Berg alakjával tehát a *sorstalanság* világának *sors* alternatíváját példázza, hiszen - ahogyan Kertész a *Gályanapló*-ban kifejti - a funkcionális életekkel ellentétben csakis a *sors* képes a „tragédia lehetőségének" a hordozására (vö. *Gályanapló,* 10., 15. o.).[9]

A kudarc-ban ábrázolt munka szisziﬁuszi:[10] a köves (Köves) arra rendeltetett, hogy a kidolgozott írói mítosz követ görgesse. Újból és újból ugyanazt a tárgyat kell *feldolgoznia*, azaz az Auschwitzcal szimbolizált totalitarizmust mint lét-abszurditást és a *Sorstalanság* történetét a totalitarizmusnak nevezett államrendben, hogy aztán a tetőpontról (a műben ez a Berg-jelenet) visszahulljon a mélybe,[11] folytonossá és feleslegessé téve ezzel a feladatteljesítést.

A hiábavalóság ugyanakkor csak az egyik oldal, a szisziﬁuszi görgetésnek van azonban egy másik lehetséges összetevője is, amely értelmet ad a munkavégzésnek.

A szisziﬁuszi feladatteljesítés (az írás) ugyanis – paradox módon – az epikai anyag *állandó feldolgozásának örömét* is magában foglalja: folyamatos lehetőséget teremt az individuális feladat betöltéséhez. A szisziﬁuszi munka így az *autentikus létélményt*, a *sors* beteljesítésének folyamatos megvalósítását is jelenti, és ez az, ami *boldoggá* teszi az író-főhőst.

Szisziﬁuszról a folyamatosan megélt személyes, reflektált élet lehetősége miatt gondolhatjuk, hogy boldog – hiszen „Szisziﬁuszt boldognak kell elképzelnünk" (*A kudarc,* 391. o.).[12]

6. A SORS-ALTERNATÍVA: BOLDOGSÁG ÉS SIKER

Lehet-e azonban Auschwitzról boldogan írni? Egyáltalán: lehet-e a „kínok szünetjéről", „Auschwitz boldogságáról" írni? Lehet-e Auschwitzról úgy

boldogan írni, hogy közben a haláltáborok abszurditása létünk, emberi voltunk egyik legnagyobb, legfájóbb katasztrófájaként elevenedjen meg?

Kertész Imrének sikerült. Az Auschwitzban felismert igazságról: Auschwitz boldogságáról, ugyanakkor máig sajgó traumájáról *írt. Auschwitz paradoxonáról írt*, pontosabban folyamatosan *ír* is, hiszen a *Sorstalanság*-gal csak elindult az úton. Kertész számára a túlélés túlélésének feladata ugyanis egy életre szól. Az állandó epikai anyaggal dolgozás: az *írás* az ő *egzisztenciája*.

Kertész Imrét boldognak kell elképzelnünk, de nem azért, mert az *Auschwitzcal metaforizálható évszázad* végeztével – több évtizedes *írás* után – a *Sorstalanság* végre értő befogadásra talált.

Nem a Nobel-díj teszi Kertészt boldoggá.

A Nobel-díj a befogadói tudatban jelent változást: a *Sorstalanság* olvasatát, és ezzel összefüggésben a mi Auschwitz-mítoszunkat befolyásolja. Vagyis azt az egzisztencialista szemléletű paradox Auschwitz-képet és Auschwitz-ábrázolást fogadtatja el velünk, 21. századi olvasókkal hitelesnek, és irodalmi etalonként, amelyet Kertész a *Sorstalanság*-gal teremtett meg. Fogalmazhatjuk úgy is, hogy a Nobel-díj után nekünk tulajdonképpen „Auschwitz a *Sorstalanság* képében jelenik meg".[13]

A Nobel-díj feltehetőleg a kertészi életműben is változást indított el: a *Sorstalanság* státuszának megváltozását, a *Sorstalanság*-mítosznak az átalakulását eredményezte-eredményezi.

De Kertész életében (már ami a boldogságot illeti) nem hozott lényegi változást.

Kertész Imrét azért kell boldognak feltételeznünk, mert azzal, hogy *ír*, reflektáltan éli meg az életét, folyamatosan megvalósítja, *beteljesíti sorsát*. A *személyes sors* vállalása és viselése pedig nem más, mint az *egzisztenciális zsenialitás*.[14]

Kertész Imre művei az egzisztenciális zsenialitás bizonyítékai. És immár az egész világ előtt adva van a lehetőség, hogy ezt felismerje. Az egzisztenciális zsenialitás tehát szükségképpen *sikerhez* vezet.

Jegyzetek

[1] Az írói alkotószakasz természetéről a *Gályanapló* 2. részének címe vall.

[2] Kertész a reflektált létet szükségképpen összefüggésbe hozza a totalitarizmus asszimilációjára képtelen életideállal, az „asszimilálódni soha nem akaró" életfelfogással, vö. György Péter, *Egy mondat értelmezéséhez* (Orpheus, 1991/7., 39-40. o.), Bán Zoltán András, *Körkörös monológ* (Magyar Napló, 1990/24., 13. o.), és Wirth Imre, *Kaddis a meg nem született gyermekért* (i. m.).

[3] Éppen ezért méltánytalanul maradtak reflektálatlanok, tudomásom szerint Székely János cikke az egyetlen, amely a szóban forgó Kertész műveket elemzi, l. *Találkozások a terrorral* (ÉS, 1977/23., 10. o.).

[4] Vö: „Ami önéletrajzi benne, az az, hogy hagytam el belőle minden önéletrajzit" (*Gályanapló*, 141. o.).

[5] Hima Gabriella műfajmeghatározásával összhangban, vö. Hima Gabriella, *Kertész Imre: A kudarc* (Alföld, 1989/6., 86-88. o.). Marno János a *Sziszifusz, az öreg - Köves és Berg* cikkében (Kortárs, 1989/3., 155-161. o.) a keretregény: *tok* és a *hüvely* kifejezéseket használja a két regény megkülönböztetésére.

[6] Ezen a ponton kapcsolódnak Kertész nézetei Wittgenstein tanaihoz, Wittgenstein szerint ugyanis csakis az egyéni életút, csakis a művészet, a maga *megformáltságában*, válhat alkalmassá az egyébként elmondhatatlan emberi lét megragadására.

[7] Stílszerűen: megérkezés a pusztából - összhangban a regény kezdő cselekményével, ahol Köves valóban megérkezik egy hosszú utazásból, illetve összhangban az alkotói sivatagi vándorlás képével, melyet Kertész a *Gályanapló*-ban jegyzett le.

[8] Azzal, hogy az értékekből kivetkőzött társadalomban elmebeteg az egyetlen tisztán látó, a 19. századi orosz realistákat idézi meg Kertész. Dosztojevszkij hatása egyébként a bűn-bűntudat-bűnhődés, megváltás motívumaiban is érezhető. Győrfy Miklós elemzésében (*A kő és a hegy. Kertész Imre: A kudarc*; Jelenkor, 1989/10., 985-987. o.) Berg Kirillovval való párhuzamára mutat rá (Dosztojevszkij: *Ördögök* című regényének hőse).

[9] NB: Kertész explicite kimondja, hogy a „valóság nélküli, funkcionális életek nem alkalmasak rá, hogy művészi anyaggá váljanak", a „sorsról" elmélkedve pedig megállapítja, hogy a sors a „tragédia lehetősége", amelyet egy „külső determináció" könnyen meghiusíthat.

[10] A Sziszifusz-hasonlatra épül Marno János (i. m.) és Győrffy Miklós elemzése (i. m.).

[11] Érdekes egybeesés, hogy a Berg-jelenet megírása után Kertész ténylegesen alkotói válságba süllyedt. A *Gályanapló*-ban így ír erről: „Egy éve nem nyúltam a regényhez. Akkor írtam a Berg-jelenetet. Sötét kétségbeesés" (134. o.).

[12] Camus nyomán.

[13] A 21. századi olvasók így alakíthatják át az „Auschwitz nekem az apa képében jelenik meg" (*Kaddis a meg nem született gyermekért*, 182. o.; Budapest: Magvető, 1990) kertészi mondást, hiszen a paternista totalitarizmust mi nem éltük át - Kertész világhírű alkotása alapján azonban fogalmat alkothatunk róla.

[14] A kifejezést Kertész Kirkegaard *érzéki zsenialitás* fogalmának analógiájára hozta létre (vö. Kornis Mihály, „Miért van ott, ahol van?"; *Beszélő*, 1991/43., 39-42. o., valamint *Gályanapló*, 62. o.).

ÉLET ÉS IRODALOM

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

Kedvezményes éves előfizetési díj 11 300 forint
Megrendelhető a szerkesztőségben, telefon: 210-5149, fax: 303-9241
e-mail: **es@es.hu**

SZERETNÉNK ÖNT IS OLVASÓINK TÁBORÁBAN ÜDVÖZÖLNI.

SZERZŐINK A TÉNYFELTÁRÓ ÚJSÁGÍRÁS, A KORTÁRS IRODALOM, PUBLICISZTIKA ÉS GRAFIKA ÉLVONALBELI KÉPVISELŐI.

PÉNTEKENKÉNT KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL VAGY FIZESSEN ELŐ AZ **ÉS**-RE!

Hanukaland

Rakd sorrendbe a hanukai eseményeket:

- „Harcolnunk kell a szír-görögök ellen" – mondja Matitjahu.
- Végül a zsidók egy korsó olajat találtak, s ezzel gyújtották meg a menóra lángjait.
- Azt mondta: „Nem tanulhatjátok szent könyveiteket."
- I. e. 168-ban a szír-görögök uralkodtak Izraelben. Azt akarták, hogy a zsidók olyanok legyenek, mint ők.
- Matitjahu és öt fia nem akart úgy tenni, ahogy azt Antiokhosz király akarta. Továbbra is ragaszkodtak a törvények betartásához.
- A kegyetlen Antiokhosz király megtiltotta a Sabbat megtartását.
- A szír-görögök megszentségtelenítették a Szentélyt.
- A zsidók harcba szálltak a szír-görögökkel. Bátran harcoltak, és győztek.
- A menóra lángjai csodák csodájára nyolc napig égtek.
- Bementek a Szentélybe, és megtisztították azt a pogány szobroktól.
- Tiszta olajat kerestek, hogy meggyújthassák vele a menóra lángjait.
- Amikor Nagy Sándor meghalt, a birodalmat felosztották parancsnokai között.

TALÁLD MEG A HIBÁKAT A TÖRTÉNETBEN!

Hanuka ünneplése Kiszlév hó 23-án kezdődik, és nyolc napig tart. Általában ez szeptember havára esik. Az ünnep az egyiptomiak felett aratott győzelemre emlékeztet bennünket. I. e. 168-ban a Szentélyt Antiokhosz király parancsára felszentelték, hogy a zsidó Istenhez, Zeuszhoz lehessen benne imádkozni. Amikor Juda Makabi visszafoglalta a Szentélyt három évvel később, lerombolta a szobrokat és újjáavatta a Szentélyt. Ehhez tiszta, kóser olajra volt szüksége. Csak két korsó olajat talált, mely tíz napra volt elegendő. Ez volt Hanuka csodája, melyre emlékezve gyújtjuk meg a hanukai fényeket. Az első este nyolc gyertyát gyújtunk, és az utolsó este csak egyet. Olajban sült ételeket is fogyasztunk, például sült krumplit.

HÁROM AJÁNDÉK HANUKÁRA

Egyszer, réges-régen, egy gazdag kereskedő azt mondta három fiának:

– Holnap este gyújtjuk az első hanuka-gyertyát, itt van egy-egy aranytallér, vegyetek valami különlegeset édesanyátoknak.

Másnap korán reggel a három testvér elindult, hogy ajándékot keressen. Együtt mentek egészen addig, amíg egy hármas útkereszteződéshez nem értek. Azt mondta a legidősebb testvér: „Azt hiszem, én balra megyek."

A második testvér azt mondta: „Akkor én jobbra tartok."

A legkisebb, Júda, elindult a középső úton. Addig ment-mendegélt, mígnem meglátott az út szélén egy kislányt, aki úgy sírt, mintha a szíve szakadna meg. Júda megállt és megkérdezte:

–Mi a baj, kicsi, miért sírsz?

A kislány azt válaszolta:

– Az édesanyám nagyon beteg, és nincs pénzünk, hogy megvegyem a gyógyszert, amitől meggyógyulna.

Júda erre azt mondta:

– Van három aranypénz a zsebemben, az egyiket neked adom.

A kislány hálásan nézett rá, majd elszaladt, hogy elvigye édesanyjának a jó hírt. Júda mosolyogva ment tovább. Kicsivel később meglátott egy férfit egy fa alatt. Olyan boldogtalannak látszott, hogy Júda megállt és megkérdezte:

– Mi a baj, uram?

A férfi azt válaszolta:

– Zenész vagyok, azzal keresem a kenyerem, hogy hegedülök, de egy tolvaj ellopta a hegedűmet, miközben aludtam, és nincs pénzem, hogy újat vegyek.

Júda azt mondta:

– Van két aranypénz a zsebemben, az egyiket neked adom, hogy vehess egy új hegedűt, és még mindig marad egy aranypénzem, hogy ajándékot vehessek az édesanyámnak.

HANUKAI VERS

Én vagyok, kit nagyon vársz,
rajtam édes cukormáz.
Olajban sült kerek szépség,
velem teljes az ünnepség.

Mogyoróhalom a szomszédom,
a szerencsédet megmondom,
négy héber betűt ismerek csak,
az nyer, aki jobban forgat.

Egy nagy család tagja vagyok,
apám és testvéreim nagyok,
igazi hősök, nagy lázadók,
hősnek látnak mind a zsidók.

Én vagyok, akit vársz télen,
kit hívsz gyertyával sötétben,
tőlem látod, mit látnod kell,
megvilágosul, ki rám lel.

Ágas-bogas furcsa szerzet,
ez vagyok én, hogyha kérded,
egyszer használnak az évben,
nyolc napig világítok télen.

Ha anya főz, sokszor használ,
krumplinál és persze húsnál,
de Hanukakor ünnepelek,
nyolc napig csak én sercegek.

Páratlan vagyok, különleges,
feladatom nagyon nemes,
nem vagyok magányos, mert tudom,
felnéz rám a nyolc barátom.

– Köszönöm, az Isten áldjon meg téged – mondta a hegedűs.

Júda elmosolyodott, és továbbindult. Hamarosan meglátott egy várost a távolban, és felgyorsította lépteit, mert képzeletében megjelentek az ajándékokkal teli kirakatok. Hirtelen hangot hallott:

– Kérlek, állj meg, segíts rajtam!

Egy idős asszonyt látott meg az út szélén, akinek a szekere az árokba fordult. Rúdja eltörött, a kosarak és a dobozok szétszóródtak. Júda odament hozzá, és azt mondta neki:

– Micsoda balszerencse! Ne aggódj, boldogan segítek rajtad.

– Köszönöm, fiam! – mondta az asszony. – Babakészítő vagyok, minden héten beviszem a városba eladni az árumat, de most, hogy eltört a szekerem, nem tudom, mit fogok csinálni.

Júda az utolsó aranypénzre gondolt, és a hanuka-ajándékra, majd ránézett az asszonyra, és tudta, mit kell tennie.

– Ne aggódj, segítek vinni a kosarakat meg a dobozokat, s ha a városba érünk, új szekeret vehetsz majd ebből az aranypénzből.

A babakészítő nem hitt a fülének.

– Milyen jó vagy – mondta. – Soha nem felejtem el a kedvességedet.

Júda hanuka-ajándék nélkül tért haza. Másnap este, amikor lement a nap, a gazdag kereskedő és családja összegyűltek, hogy megünnepeljék Hanukát. Miután megették a finom fánkot és elénekelték kedvenc hanukai dalukat, azt mondta a legidősebb fiú:

– Boldog hanukát, édesanyám! Fogadd el ezt az ajándékot, e zafír kitűzőt, mely olyan remekül illik a szemed színéhez.

– Köszönöm fiam, gyönyörű! – mondta az anya.

Ekkor a középső fiú állt fel, és egy bársonykendőt adott át édesanyjának ajándékba.

– Köszönöm, csodálatosan szép, fiam! – mondta az anyja.

Júda lehorgasztott fejjel, szomorúan ezt mondta:

– Nem tudok adni neked semmit hanukára, édesanyám. – S elmesélte a kislányt, akinek gyógyszerre volt szüksége, a zenészt, akinek ellopták a hegedűjét, és az idős babakészítő esetét. Az édesanya figyelmesen végighallgatta, majd így szólt:

– Dehogynem hoztál nekem ajándékot hanukára! A tudat, hogy ilyen jó szíved van, nagy örömet okoz nekem. Köszönöm fiam, hogy segítettél a bajbajutottakon!

Fritz Zsuzsa összeállítása

Közmagyar Kozmoszgyúró babilóniai kalendáriuma

DECEMBER (KISZLÉV) Nyilas (fény-árny)
22. TAV (JEL) (400-as)

A Tav jelet jelent. A huszonkettedik, az utolsó a sorban, a négyszázas. Ide tartozik a Feltámadás jelensége. A feltámadás, Elizeus (Elisa, Illés utóda, i. e. IX. sz., Jóás a király) korában említődik először. Holtteste mellé egy úton elhunyt rablót bedobnak, s az feltámad. Bizalommal kell hallgatni a bölcseket, nem korholó kétkedéssel. Miért beszélnének a feltámadásról, ha nem tudnának valamit a Mindenről, a Világról, a Létről, a Nemtudásról, amit mi nem tudunk? Fontos tudni, hogy testben támadunk föl, tehát nem szabad a testnek ártani. A levágott állatok fájdalmában létrejövő anyagokat is megesszük – kivéve kóser vágáskor, mert akkor igyekeznek elkerülni a fájdalmat. Az utolsó pillanat kínjának adrenalinját is kihagyja a vérkifolyatás szokása. A kordában tartott evés, mint minden kerítés, minden önfegyelmi kapcsolatjel, öntiszteletet szül. Ez a gyógyulás útja. Nem elég a belső áhítat a visszhangzók szerint, külső tettekben is meg kell nyilvánulnia a Teremtő Kreatív Realitáshoz (amely felfoghatatlan) való kapcsolódási szándéknak, a józáskésztésnek. Azt mondják, hogy a különböző korokban született lélek különböző testei közül azok a testrészek fognak feltámadni – egy montázst hozva létre, ahogy az apa és az anya montázsa a gyerek –, amelyek a legtöbb Lét-rezgő-jelet, micvát, parancsolatot tették meg. Az alamizsnaadás segítő keze a X. századból, a gonosz nyelvtől mentes száj a XVI. századból, az alázatosság miatt befedett fej az i. e. III. századból, a nem fennhordott orr a XXI. századból. A bölcsek szerint 6000 év után, tehát kb. kétszázötven év múlva, nagy szülési fájdalmak, üldözések, háborúk stb. után jön el majd a messiás (az új Dávid-házi mester, akit immár mindenki elfogad majd, nem vallásosak és vallásosak, neológok és ortodoxok,

épp ez mutatja majd, hogy ő az, meg hogy sikerrel felépíti a Templomot, s újraindítja az áldozatot, és utána jön a feltámadás…

Buddha egyszer megtérített egy Angulimala nevű rablót, aki hirtelen megvilágosult, elkülönült szentté vált (a szent szó elkülönültet jelent eredetileg, nemcsak héberül – kados –, hanem latinul, a sanctus szóban is). Kolduló körútra indult, de a tömeg felismerte és véresre verték. Így tért vissza a Magasztos Tisztafejűhöz. Ő bátorította, nyugodtan viselje a próbát, így szabadulhat meg karmikus kötelékeitől. A buddhizmus szerint, sok-sok testi feltámadás után, elnyerjük a testetlen, vágytalan nemlétet, a nirvánát. Ardzsúna szólt: Még azt nem értem, óh, Krisna, ki hisz, csak épp erélytelen, s nem csügg mindig a szent jógán, jóga nélkül hová jut az? A Magasztos szólt: Az igazak honát lakja, hosszan ott lesz majd boldog ő, bár gyönge volt a jógához, a jók s dicsők közt újra él. Vagy bölcs jógik családjában nyer ismét földi életet, de ezt elérni származni ily házból nagyon ritka és nehéz.

Igen, igazuk lehet a bölcseknek, a szorongás legyen jel – jele annak, hogy mindent uralni akarsz. Az első dolog, amit ilyenkor tenni kell: hogy az önkorholással felhagysz. Mintha két nehéz bőrönddel akarnál futni. Az egyikben önutálat, a másikban világmegvetés. Azonnal elindulni az ellenkező irányba!

A purusa, a lélek, elhagyja a szellemtestet, mint egy csónakot, s visszajut a Maja fátyolon túlra. Az egyén halála olyan, mint mikor ruháinkat levetjük, nem elmúlás. Ahogy a floppy diszkről át tudjuk másolni az információt a másik komputerbe, úgy átmásolódik lelkünk egy másik testbe majd.

Az ösztönök, a fegyelmezetlenség, a gőg és a harag Leviathánjának (a Tav betű ősképe, a Tehomót, a tengeri szörny a sumér Apszú istán Tiámat nevű anyjának nevéből ered, aki édesvízi őslény volt, akiből Enki, a bölcsesség kiemelkedett) legyőzéséhez az út az érzelmek képződésének tudatosításán, önvisszhangzáson, s az önértéknövelő jelek visszhangzásán át vezet, a Szörnyhangból való kilépéssel.

Summary

"It is the hope of the Hungarian government that President Arafat's historic ambitions will be fulfilled in the not too distant future," said Ferenc Gyurcsány, Hungary's Prime Minister after Arafat's death. *"What kind of ambitions? More dead Jews in Israeli cafés and shopping centres? A Greater Palestine extending from the Mediterranean to Jerusalem?"* – asks László Seres in this month's editorial, offering an overview of statements about Arafat by Hungarian politicians.

Our section on media affairs is devoted to the Arafat obituaries in the Hungarian press. The one by the correspondent of Hungarian Radio can be regarded as quite typical. *"Arafat eventually realised that he would be able to achieve more through political manoeuvring; however, following the Oslo Accord, his ability to compromise weakened."* It seems to us that this is a very polite way of describing the second intifada launched in autumn, 2002, and the countless Jews and Arabs who were wounded or lost their lives.

In his essay on Israeli home affairs, László Bányai analyses Prime Minister Ariel Sharon's difficult situation, who now finds himself in a minority position in his own party after proposing his Gaza disengagement plan. The plan itself only received the necessary votes with support from left-wing MPs.

Editor-in-Chief Gábor T. Szántó has been engaged in a long debate with renowned writer István Eörsi in *Élet és Irodalom*, a leading literary magazine. At one point, Eörsi characterised *Szombat* as a Jewish paper *"in which the blood libel is treated on par with the accusation that Israeli soldiers have killed Arab children Ö and it can therefore be regarded as nationalist in the most brutal, war-like sense of the word."* In his reply (which was rejected by *Élet és Irodalom*, and is therefore published here), Szántó pointed out that *"Hungarian nationalism and fundamentalist exclusion owing to his Jewishness during his childhood made a lasting impact on Eörsi's life. Ö Eörsi's fury, however, is directed not only against the direct cause of his suffering – the one-time and the contemporary nationalists – but also against his own Jewishness, the 'indirect cause' of his suffering, and the reason for the loss of many of his relatives."*

Literary historian Katalin Pécsi has contributed a piece on the winner of this year's literary Nobel Prize, entitled *"Aberrated and provocative? Elfriede Jelinek: the first feminist to win the Nobel Prize"*, in which she asks whether Jelinek's "masculine" or assertive attitude and political commitment can to some extent perhaps be attributed to the "Jewish female voice". She quotes an interesting point made by Professor Louise Vasvári: the first feminist scholars in New York in the 1970s happened to be Jewish – their assertiveness, their intensity and their self-confidence was regarded as a "Jewish trait", setting them apart from the other women in academe.

Replying to an article in our November issue claiming that the leaders of the Jewish community tend to react hysterically and without any concept to right-wing action, András Heisler, President of the Federation of Jewish Communities in Hungary, criticised Attila Novák, author of the article in question. Heisler lists a series of recent decisions, which reflect a well thought out and realistic concept. In his reply, Attila Novák acknowledges that the president has done much for democratising the federation. However, as regards a conscious strategy, he wryly notes that *"I would gladly believe that a strategy exists, but there is no information whatsoever as regards this strategy. What we have instead are the statements made by the managing director."*

Szombat invited ágnes Heller and György Tatár, two renowned philosophers, to a round table discussion. Two excerpts: ágnes Heller: *"I do not resent that the Palestinians hate Israel, seeing that they are enemies. What I do resent is that people in Europe Ö tend to think as if they too were Palestinians."* György Tatár: *"I believe that people obsessed with political correctness Ö speak a jargon which is not unlike the Marxist-Leninist vocabulary. It was possible to say the truth using this lingo, but the vocabulary itself was untruthful, meaning that it was impossible to express important and clear-cut truths, no matter how hard one tried."*